

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра германської філології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Спеціальність 035 «Філологія»
Спеціалізація 035.041 «Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська»

*Особливості перекладу описів персонажів у гумористичних
фентезійних романах Террі Пратчетта (на матеріалі перекладів
М. Госовської, Ю. Прокопець, О. Михельсона)*

Допущено до захисту «__» _____ 2022 р.

Зав. каф. германської філології _____ канд. філол. наук, проф. Кобякова І. К.

Виконала:
студ. групи ПР.м-11
Лисенко Діана Юр'ївна

Науковий керівник:
канд. філол. наук, ст. викладач
кафедри германської філології
Черник Марина Володимирівна

Суми 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ ГУМОРУ В ТЕКСТАХ ЖАНРУ ФЕНТЕЗИ	7
1.1 Особливості визначальних рис гумору та способи їх передачі у художньому тексті	7
1.2 Характерні ознаки та відмінності англійського та українського гумору	12
1.3. Відтворення гумору в художніх творах	17
РОЗДІЛ 2. ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ГУМОРУ В РОМАНАХ Т. ПРАТЧЕТТА	24
2.1. Аналіз лексико-семантичних засобів вираження гумору в романах Т. Пратчетта	24
2.2. Синтаксичні особливості опису гумористичних ситуацій в романах Т. Пратчетта	33
2.3. Стилїстичні засоби втілення гумористичних задумів Т. Пратчетта в романах	43
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ОПИСІВ ПЕРСОНАЖІВ У ФЕНТЕЗІЙНИХ ТВОРАХ Т. ПРАТЧЕТТА	49
3.1. Застосування перекладацьких трансформацій для передачі особливостей змісту жанру фентезі	49
3.2. Прагматична адаптація як спосіб відтворення перекладу фентезійних творів для україномовного читача	56
РОЗДІЛ 4. ЗАСТОСУВАННЯ ТЕКСТІВ ЖАНРУ ФЕНТЕЗИ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ПЕРЕКЛАДУ	63
4.1. Теоретичні особливості підготовки студентів до впровадження гумористичного фентезі під час вивчення теорії перекладу	63
4.2. Практичне впровадження жанру гумористичного фентезі та прийоми апробування завдань практичного змісту	68
ВИСНОВКИ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79
РЕЗЮМЕ	84

ВСТУП

Двадцяте століття відзначається заснуванням нового літературного жанру фентезі. Основою виникнення фентезі є казки, оповіді, легенди, міфи, а також фольклор. Автором засновником, а також тим хто мав великий вплив на формування цього жанру, вважається британський письменник, поет, лінгвіст та філолог, професор Оксфордського університету Джон Рональд Руел Толкін. Сьогодні фентезі набирає все більшої популярності серед читачів різних вікових категорій і широко використовується не тільки в літературі, але і в кіноіндустрії та комп'ютерних іграх.

Починаючи з 2018 року на українському книжковому ринку відбулося збільшення попиту на україномовну літературу жанру фентезі. Згідно з отриманими даними Всеукраїнського соціологічного дослідження «Читання в контексті медіаспоживання та життєконструювання» Українського інституту книги у 2021 році, з'ясувалось, що читання є популярним та охопило практично всі вікові групи. За результатами дослідження, найпопулярнішими жанрами для дорослих є класика (20%) та детективи (18%), любовні романи (16%), книги з психології та саморозвитку, а також фантастика і фентезі та сучасні романи (по 15%), наукові та науково-популярні видання (14%), фахова та бізнес-література (12%). Зважаючи на ці дані, стає зрозуміло, що твори жанру фентезі займають почесне місце серед улюблених творів українських читачів. Активне зацікавлення україномовними книгами виникло як наслідок популяризації української книги та вмілого перекладу українськими перекладачами іноземних творів. Проте, лише нещодавно українські видавництва почали масово друкувати книги іноземних авторів у перекладі українською мовою. Український інститут книги знайомить аудиторію з новинками літератури, в тому числі з творами жанру фентезі. Починаючи з 2018 року і дотепер Видавництво Старого Лева видає перекладені романи з циклу «Дискосвіт» всесвітньовідомого британського автора Террі Пратчетта. Автор наділяє персонажів, географічні назви тощо певними неповторними рисами, що

приваблюють своєю неоднозначністю. В творах простежується гумор та елементи пародії. Переклад гумористичних ситуацій завжди був не легкою справою для перекладача і вимагає влучного підходу до перекладу. Складності у перекладі гумору полягають в тому, що перекладач повинен донести гумористичний зміст до конкретного читача, вміло адаптувавши переклад українською мовою. Часто одна і та ж ситуація є різною для англійської та української аудиторії читачів, що є комічним в одній ситуації та не є комічним у іншій. Такі відмінності у сприйнятті залежать від особливостей менталітету, традицій, загальновідомих культурних понять тощо. Основне завдання, що постає під час перекладу творів цього жанру є якомога точне відтворення усіх складових, зберігаючи при цьому унікальний та неповторний стиль автора, що виражає свої думки, ідеї через гумористичну форму, впливаючи за допомогою гумору на читача. Отже, перед перекладачем постає питання – як адаптивно і правильно відтворити гумор, тим самим зберегти гумористичний ефект.

У сучасному аналізі гумористичних творів, у тому числі фентезі, слід назвати таких вчених як, Р. Мартін, С. Атардо, Д. Чосер, та ін. Види та особливості комічного зазначені у працях відомих мовознавців А. Болдирєвої, І. Сніховської, та ін. Також цим питанням займались викладачі Сумського державного університету І. К Кобякова та О. В.Назаренко

Актуальність роботи зумовлена популяризацією жанру фентезі та збільшенні кількості читачів україномовного перекладу не лише української літератури, а й світової, в тому числі творів Террі Пратчетта з серії книг «Дискосвіт». Через це актуальною є проблема відтворення у перекладі художньої літератури мовних одиниць опису фентезійних персонажів та предметів, власних та загальних назв, лексико-семантичних засобів, гумористичних ситуацій тощо, у творах Террі Пратчетта.

Об'єктом дослідження виступає специфіка відтворення аспектів перекладу гумору, лексико-семантичних засобів за фентезійними концептами, синтаксичних особливостей, стилістичних засобів, а також застосування перекладацьких трансформацій та прагматичної адаптації у перекладі з

англійської мови фентезійних романів Террі Пратчетта з циклу серії книг «Дискосвіт»: «Колір магії», «Повен неба капелюх», «Поштова лихоманка».

Предмет дослідження: порівняльний аналіз способів відтворення в українському перекладі специфічних гумористичних рис у романах Т. Пратчетта, особливості англійського та українського гумору, застосування текстів жанру фентезі у процесі викладання.

Метою цієї роботи є дослідження відтворення при перекладі засобів вираження гумору, аналіз лексико-семантичних, стилістичних засобів, синтаксичних особливостей. Порівняльна характеристика перекладацьких трансформацій та прагматичної адаптації під час перекладу гумористичних ситуацій у романах Т. Пратчетта, а також використання у викладацькій діяльності текстів жанру фентезі для активізації способів перекладу.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких **завдань**:

- розглянути теоретичні аспекти перекладу гумору в текстах жанру фентезі;
- дослідити лексико-семантичні та синтаксично-стилістичні засоби вираження гумору в романах Т. Пратчетта;
- проаналізувати особливості перекладу гумористичних ситуацій у романах Т. Пратчетта;
- навчитись застосовувати тексти жанру фентезі у процесі викладання перекладу.

Матеріалом дослідження послужили фентезійні романи автора Т. Пратчетта з циклу «Дискосвіт»: «A Hat Full of Sky» – «Повен неба капелюх» (перекладач М. Госовська); «The Colour of Magic» – «Колір магії» (перекладач Ю. Прокопець); «Going postal» – «Поштова лихоманка» (перекладач О. Михельсон).

Для досягнення мети і реалізації поставлених у роботі конкретних завдань використано такі **методи дослідження**: перекладацький та зіставний лінгвістичний аналіз опису гумористичних ситуацій тексту оригіналу та перекладу. Використання методів зіставного та контекстуального аналізу в

поєднанні з методом порівняння та описового методу для того, щоб визначити лексико-семантичні та синтаксично-стилістичні засоби вираження гумору в романах Т. Пратчетта.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що українське перекладознавство та педагогічна діяльність зацікавлені у започаткуванні нових підходів та способів передачі гумору при перекладі творів жанру гумористичного фентезі з урахуванням культурних, художніх та національних цінностей, а також розширення методологічних підходів до процесу викладання жанру фентезі.

Теоретична цінність роботи полягає у збагаченні та вдосконаленні перекладацьких навичок, напрацювання вдалих способів перекладу гумористичних ситуацій, а також в урахуванні не лише мовознавчих, а й лексико-семантичних та стилістичних ознак, які формують у читача підготовку до сприйняття інформації. Оперування як загальноприйнятим, так і творчим підходом до перекладу, що може значно збагатити теорію перекладу. Вивчення жанрово-стилістичних аспектів перекладу є підґрунтям до правильної передачі гумористичних образів у творах жанру фентезі.

Практична цінність результатів дослідження визначається тим, що вони можуть знадобитись в подальшій перекладацькій та педагогічній діяльності: під час проведення різноманітних занять з практики та теорії перекладу, а також застосування цих навичок перекладу у процесі викладання.

Апробація. Підготовлено статті: журнал «Філологічні трактати» на тему «Категорії описів у романі Т. Пратчетта «Вільні малолюдці»; журнал «Науковий вісник Херсонського державного університету» на тему «Гумор та засоби його вираження у фентезійних творах Т. Пратчетта». Результати роботи можуть знадобитися для подальших досліджень у галузі перекладу.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Всього в роботі налічується 90 сторінок та використано 50 джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ ГУМОРУ В ТЕКСТАХ ЖАНРУ ФЕНТЕЗИ

1.1 Особливості визначальних рис гумору та способи їх передачі у художньому тексті

Гумор є дуже важливою частиною людського спілкування, а також найкращим способом швидко встановити контакт з людиною та завоювати її повагу. Гумор вважається ознакою мудрості, освіченості та ерудиції. Зазвичай гумор ґрунтується на культурних традиціях певної соціальної групи та іноді незрозумілий іншому соціальному середовищу. Перед гумором постає питання чіткого відтворення його при перекладі. Треба робити перекладацькі апробування для того, щоб зрозуміти чи смішно читачеві та підбирати лексичні засоби для кращого відтворення та сприйняття гумору. Проблема в тому, що гумор за своєю природою тонкий. Можна дуже вишукано перекласти будь-який текст українською мовою, але гумор, закладений в оригінальному тексті, буде безповоротно втрачений.

Поняття гумору завжди приваблювало дослідників різноманітних галузей науки, таких як естетика, культурологія, лінгвістика, соціологія, педагогіка, психологія та ін. тому, що в гуморі розкривається психологічний, культурний, моральний, інтелектуальний, мовний та естетичний феномени. Вивчаючи поняття гумору можна побачити, що приваблює людей певної соціальної групи, а що висміюється, заперечується. Науковці детально вивчають це явище з урахуванням різноаспектних рис, які складають для перекладу певні труднощі. Становлення поняття гумору відбулося ще у Давній Греції. Його порівнювали та відносили до головних складових людського тіла, що відповідало за емоційність та психологічний стан людини. Гумор являє собою поняття з позитивним для соціума відтінком. Завдяки ньому характеризуються всі слова та дії людей, що викликають позитивне ставлення у інших, сміх та радісний

настрій. У сучасних трактуваннях естетики поняття гумору відноситься до категорії комічного, що підкреслює те, що може викликати у людини сміх. Поряд з поняттям гумору стоїть поняття іронії та сарказму. Вони несуть вже інше значення, що характеризує гумор з певним відтінком відношення до події. Тут виступає вже засудження якоїсь вади або поведінки людини, яку за допомогою гумору хочуть висміяти або підкреслити якісь недоліки [16, с. 318–326].

Поняття «сміх» та «гумор» є синонімічними. Сміх може бути викликаний різними причинами, що не пов'язані з гумором, наприклад нервовим сміхом або спричинений збентеженням, радістю чи лоскотом. З психофізіологічної точки зору сміх як естетична категорія не тотожний гумору. Тому гумор близький до сміху, але не тотожний сміху. Для сміху не потрібна «мудрість», а гумор — це не лише комічне, а й змістовне. [42, с. 148]. Потрібно ретельно вивчати особливості гумористичного відтворення. Існують різні думки щодо механізму гумору, засновані на таких поняттях, як «контраст», «двозначність», «оманливі сподівання» тощо, але в основному всі вони зводяться до філософських висновків, так званої «теорії несумісності», згідно з цією теорією, гумор виникає в результаті зіткнення протиріч між комічним та реальним, що виходить за рамки звичного.

Гумор передає національний колорит та культурні особливості певного народу. Це явище різноманітне, багатоліке, і потребує особливого підходу та обережності під час перекладу. У сучасному перекладознавстві є безліч узагальнених способів, ступенів та особливостей перекладу гумористичного жанру. Особливі труднощі виникають при перекладі гумористичних подій та ситуацій у фантастичних творах. Це дуже непростий вид перекладу і він потребує знань не тільки загальнонавчаних методик перекладу, але і індивідуальних підходів кожного окремого перекладача. Щоб цільова аудиторія читачів якісно зрозуміла гумористичну сюжетну лінію, треба знати та вміти якісно донести гумористичні аспекти та смислові навантаження. Для цього треба не тільки перекласти текст оригіналу, а й вивчити національні, культурні,

мовні особливості певного народу або діалектичної групи. Потім ці знання необхідно скомпонувати, узагальнити і подати, у вигляді гумористичних та фантастичних сюжетів, для подальшого сприйняття україномовним читачем.

Гумор – є феноменом розуму людини, і він залежить від контрасту очікуваного та дійсного, що не пов'язані між собою. На базі цього ґрунтуються сучасні теорії гумору, що враховують як когнітивні механізми так і сам процес сприйняття комічного. А. Болдирева розглядала гумор як процес очікуваного та реального, якій залежить від ситуацій, що відбуваються. Не завжди описаний гумор є смішним, і ,навіпаки [2, с. 8].

Існують певні правила для визначення гумористичного тексту. Для цього проводиться формальний лінгвістичний аналіз, і якщо виникає дві сюжетні лінії та несподіваний момент, який відповідає за переключення від одного сюжету на інший, то, як правило, це і є гумористичний аспект твору. І. Сніховська пропонує розглядати декілька сценаріїв сюжету, що чітко переключають увагу читача з однієї сюжетної лінії на іншу, тим самим простежується зацікавленість сценарієм сюжету [25, с. 140]. Також потрібно враховувати, що кожний читач має свій індивідуальний підхід до почуття гумору (наприклад, коли у нього жарт не викликає сміх, а навіпаки – почуття пригнічення або жалю до героя, негативні асоціації, поганий настрій та самопочуття тощо). Тут виникає таке поняття як несумісності комічного та звичайного. Простежується протиріччя між загальноприйнятим та запропонованим варіантом. Практично всі гумористичні події несуть подвійний характер, що залежить від сприйняття його адресатом [2, с. 7–8].

Гумор несе не розважальне явище, а має певний підтекст, що впливає на поведінку людей і є формою суспільної критики. У художніх творах автори використовують гумор з метою привернення уваги читачів на якусь проблему, зокрема у розважальній формі вони доносять істинну сутність проблеми. Це певний натяк на існуючу проблему, яку треба вирішити. Гумор також поділяється на такий, що базується на мовних особливостях, і на такий, що залежить від певної ситуації. Мовні особливості ґрунтуються на застосуванні

певних мовних одиниць, таких як фазеологізми, синоніми, антоніми, що викликають гумористичні почуття у читача. Ситуативний гумор залежить від окремих ситуацій, що несуть гумористичний аспект і є притаманними певній соціальній групі та не зрозумілий іншій. Тому можна стверджувати, що гумору також властива соціально-комунікативна функція. Різноманітні комічні ситуації часто набувають різних форм. Веселі ситуації, що можуть трапитися кожного дня дуже часто мають певну (а інколи навіть несвідому) мету. Коли людина жарує вона має за мету вразити інших і за допомогою своєї дотепності може добитись уваги, схвалення або престижу [34, с. 25].

Дослідник Р. Мартін зазначає, що гумор може використовуватись також для передачі критичних або навіть зневажливих повідомлень. Наприклад, при доброзичливому насміханні, легке засудження передається за допомогою гумору. Завдяки цьому оповідач з легкістю може перевести все у жарт, сказавши: «Я просто жартую». Дійсно, гумор може допомогти врятувати власну репутацію, а також пом'якшити вплив самого повідомлення або перевірити реакцію на ситуацію. Такий спосіб ще називають функцією порятунку [34, с. 31].

Для того, щоб вдало передати всю різноманітність комічних засобів у художніх творах перекладачі використовують різноманітні перекладацькі трансформації. Аби вирішити який саме спосіб або прийом обрати, потрібно звертати увагу не тільки на лексичні засоби, використані автором в тексті оригіналу, а й на сам комічний потенціал цих засобів, а також визначити мовні засоби, що найбільш влучно підійдуть для передачі гумористичних ситуацій у мові перекладу. Тож розглянемо більш детально основні види перекладацьких трансформацій для передачі гумору у художніх творах.

Основним методом перекладацьких трансформацій є транскодування – це такий вид передачі, коли звукова або графічна форма слова вихідної мови передається літерами мови перекладу. Всього розрізняють чотири види транскодування: транскрибування, транслітерування, а також змішане та

адаптивне транскодування [1, с. 44]. Здебільшого такі прийоми використовуються при перекладі власних назв, імен тощо.

Під час перекладу творів гумористичного фентезі види перекладацьких трансформацій можуть застосовуватись для перекладу імен, в яких передача змісту повідомлення переважає над гумористичним підтекстом. Між так званими прізвиськами та іншими промовистими іменами не існує вираженої різниці, бо їх зміст знаходиться лише у контексті і тільки при такому розумінні перекладач повинен донести внутрішній зміст до свідомості читача. Таке бачення перекладача осмислити всі власні назви не буде виправданим, якщо немає чіткої опори щодо нього в тексті [4, с. 218]. Під час перекладу завжди треба пам'ятати про особливі підходи до перекладу. Це стосується адаптування таких слів за допомогою транслітерації

Під час перекладу термінологічних одиниць застосовують також такий прийом лексичних трансформацій як калькування. Воно базується на чіткому відтворенні перекладених словосполучень з їх морфемним та лексичним змістом, що знайшли відповідники у мові перекладу. Цей спосіб застосовується під час перекладу термінів, що є складними за своєю основою. [1, с. 45]. Під час перекладу комічних творів такий прийом застосовується не тільки при передачі значення слів-реалій, а і для відтворенні індивідуально-авторських okazіоналізмів. Також калькування може застосовуватись і для перекладу фразеологізмів, коли потрібно чітко відтворити не тільки значення слів, а й їх смислове навантаження.

Отже, гумор у художніх творах використовується для того, щоб донести різного роду повідомлення, а також для досягнення різноманітних цілей соціального значення, при тому деякі з них можуть нести лише доброзичливий характер, а інші – деякий підтекст. Гумор є різноманітним через те, що може існувати в різних умовах, це може стосуватись як окремих особистостей, так і різних соціальних груп, народів тощо. Зрозуміло, що кожному народові характерно сміятись з життєвих ситуацій та різноманітних нюансів, що є зрозумілими тільки йому. Людська свідомість завжди закріплена за етнічною та

національною приналежністю, тому в різних країнах жартують по різному і з різних речей тому це знайшло своє відображення у художніх творах. Для перекладача дуже важливо передати тонкощі англійського гумору максимально зрозуміло для українського читача, тим самим продемонструвавши специфіку гумору обох країн, принципів розбіжності, а також деяку схожість між цими культурами.

1.2 Характерні відмінності англійського та українського гумору

Загальновідомим фактом є те, що гумор кожної нації століттями формується під впливом численних історичних культурних, соціальних, політичних чинників. Кожна етнічна група розвивається по-своєму та виробляє власну, властиву тільки їй, систему національних цінностей до яких відноситься і гумор. Комічність є за своєю природою тісно пов'язане з культурою поняття, а отже має відмітні особливості, що тісно пов'язані з повсякденними життєвими ситуаціями. Світогляд кожної нації, під впливом часу, набуває все нових характерних рис. В англійській та українській культурі гумор займає особливе місце у формуванні народної свідомості та культури. Український гумор завжди відрізнявся від інших своєю колоритністю та багатогранністю. Особливо це можна помітити у фольклорній творчості. Надбаннями українського гумору є байки, гуморески, приказки, жартівливі та обрядові пісні. Також відмінною особливістю українців є те, що у народі часто у формі гри відбувалось відтворення реальних подій під час народних гулянь.

Д. Чосер вивчав питання становлення комічного в англійській літературі. Його напрацювання згодом розширив у своїх творах В. Шекспір. Він вважав, за допомогою гумору можна висміяти вади людини та відтворити характер героїв у комедійних сюжетах. Б. Джонсон у своїх комедіях також висміював негативні людські вади, тим самим прагнув вплинути на формування правильної лінії поведінки. Цьому письменнику належать традиції майбутньої британської комедії та гумористичної прози XVIII-XIX ст. В британській літературі відомі

такі видатні драматурги епохи Реставрації – О. Голдсміт, В. Конгрів, У. Вічерлі та Дж. Фаркер. В. Конгрів заклав фундамент британської комедії звичаїв, і його п'єси відомі своїми дотепними діалогами, саркастичними виступами персонажів і сатиричними поглядами на соціальний етикет у період Реставрації. Дж. Свіфт започаткував напрямок соціально-політичної сатири в англійських гумористичних творах, а Г. Філдінг вивчав особливості гумористичного епосу. Особливий вплив на розвиток англійської комедії здійснив Р. Шерідан, який вперше застосував для створення комедії найрізноманітніші засоби — іронію, парадокс, гру слів, афоризми, ситуативний гумор тощо. Дослідники гумору вважають, що Р. Шерідан з її своєрідними дивацтвами, схильністю до парадоксу, грою з протилежними поняттями стала важливим етапом у формуванні своєрідності англійського гумору [18, с. 167].

Англійський гумор є особливим за своєю природою і його можна описати словом «understandment», що означає гру мовних засобів для відтворення смислового підтексту. Він складається з різноманітних лексичних та стилістичних прийомів, що відтворюють гумористичний ефект [17, с. 71]. Англійський гумор цінується у всьому світі своєю надзвичайно гумористичною культурою. Дослідниця І. Воробйова зазначала, що за допомогою гумору можна дізнатися про певне середовище людей та вивчити їх культурне життя [3, с. 40].

З давніх-давен український народ відомий своїм особливим та неповторним почуттям гумору. Жартівливе слово та різноманітні веселощі віками супроводжували українців під час численних обрядів та свят: це і народження дітей, весілля, купала, коляда та багато інших. Така поведінка дала підставу письменникам, дослідникам, громадським діячам та мандрівникам різних народів та національностей визначити гумор як одну з типових рис характеру українців [14, с. 282]. Навіть у найтяжчі часи історії України гумор прикрашав життя людей, підтримував людські душі та, безумовно, гуртував людей проти ворога і додавав сил у спільній боротьбі. Український народ звик завжди не занепадати духом та сподіватись на краще, саме тому його не

зломали ніякі труднощі. І не зважаючи навіть на таку трагічну історію становлення державності, гумор залишається невід'ємною рисою характеру українців і жартівливий настрій міцно закарбувався у їх мові. Тому, безперечно, є правильною думка про те, що для українців, які довгий час потерпали від соціального, духовного та національного приниження гумор допомагав з легкістю сприймати життєві труднощі [24, с. 112–117].

Нотками гумору сповнений український фольклор, зокрема колядки, щедрівки, казки, байки, легенди тощо. Також комічний характер зустрічається в українських приказках та прислів'ях [11, с. 43]. Тож відокремлення гумору від мови і народного фольклору є практично неможливим. У тривалій боротьбі за свободу та незалежність український народ завжди висміює ворогів. Гумор допомагав народу згуртуватися проти ворога на духовному рівні, а також надихав на героїзм та патріотизм. Для українського гумору, особливо зараз, характерне життєствердження, а також повне відчуття свободи. Адже не покепкуєш з того, чого боїшся. Українці висміюють те, що ненавидять, але вони знайшли в собі сили боротися з цим через страх. Ця різниця в ролі гумору в житті людей призводить до відмінностей у тому, як британці та українці жартують. Українська та британська культури виробили власну ієрархію цінностей, тож тема, яка в одній культурі цілком глузлива, в іншій може бути визнана недоторканною та забороненою. У британській культурі пожартувати можна завжди, причому практично в будь-якій ситуації—будь-то в колі друзів або під час ділової розмови. Українці ж не люблять постійно жартувати. Гумор повинен мати нагоду і правильний настрій. Англійці черезмірну серйозність у розмові сприйматимуть як пихатість. В Україні, навпаки, таку схильність британців використовувати «забагато» жартів, навіть якщо вони приховані, вважатимуть несерйозною. Чорний гумор вважається специфічним для британської культури, де предметом жарту може бути війна, фізична вада чи хвороба, тобто те, що в українській культурі жартів не прийнятно. Британці навіть можуть посміятися над чимось святим і недоторканим, не впадаючи при цьому в примітивне знущання. Якщо судити об'єктивно (як це роблять

українські письменники, наскільки це можливо), чорний гумор в англійській мові є тонким і вишуканим, і його важко помітити українцям, оскільки український гумор не схожий на інший тому, що в ньому переважає добра усмішка та у цьому виді гумору рідко можна зустріти чорний гумор, іронію, сарказм тощо [26, с. 321].

Отже, чорний гумор та його прояви не притаманні українській культурі. Англіїці, яким такий гумор навпаки властивий, вважають, що подібний гумор з'явився переважно в період особистих драм, головним чином для їх вирішення. Застосування чорного гумору в літературі жанру фентезі — явище нове, оскільки в радіо- і телепередачах для масової аудиторії стало звичним висміювання фізичних недоліків і слабкостей людей — віку, зайвої ваги, облісіння, мовного бар'єру тощо. Це все сприймається як привід для сарказму, який нікого не ображає і не шкодить.

В культурі англійців наряду з використанням чорного гумору широко застосовується іронія, дослідження якої приваблює багатьох мовознавців. Багато слів англійської мови мають іронічний підтекст і потребують чіткого розуміння та правильної передачі їх при перекладі. Британська стриманість часто проявляється в сарказмі. Наприклад, британець не стане емоційно реагувати на почутий від когось негативний відгук про ресторан та його жахливі страви, а саркастично запитає: «Тож ти мені не радиш завітати туди?». Певним чином така реакція викликана тим же страхом здатися іншій людині занадто серйозним або зарозумілим. Однак ця скромність досить показна, а самоприниження є вчинком, керованим соціальними правилами, часто несвідомо. Тим не менш, британець досить іронічно оцінює свій успіх, і йому було б незручно публічно вихвалитися. Також цікавим фактом є те, що англійцям подобається жартувати на тему сюрреалістичного нонсензу, чим вони дуже відрізняються від європейців, котрі звертають увагу на таку тему лише у похмурих творах про сенс життя людини.

Ще однією виразною відмінністю англійського гумору є схильність до самоіронії. Англіїці дуже люблять посміятись самі з себе. На такі жарти у

англійській культурі ображатись не прийнято, а саме таке вміння посміятися з самого себе вважається гідним поваги. Британці залюбки сміються зі своєї повільності та незграбності, а також інших недоліків та хиб. Можливо, саме така поведінка і є основою англійської витримки, врівноваженості, поміркованості та стриманості. Саме така схильність до самоіронії об'єднує гумористичні культури англійського та українського народів. Як українці, так і англійці полюбують жартувати з певних національностей близьких до них. Для англійців, наприклад, це ірландці або шотландці. Хоча українці є толерантними до інших народів, але такий гумор зустрічається і в українській культурі. Від українців можна почути анекдоти та смішні історії, в яких жартують із галасливості грузинів, хитрості євреїв, підступності та здатності до шахрайства циган, повільністю естонців тощо [13, с. 60].

Однак, така така тісна прив'язаність до етнічних жартів з чужинців ґрунтуються лише на стереотипах щодо інших народів, хоча і вважається, що в основі таких жартів лежить висміювання та ворожість. Б. Блейк зазначає, що насмішки з інших народів не мають негативного підтексту та прагнуть образити когось. Вони просто є наслідками стереотипів поведінки тієї чи іншої національності [30, с. 28]. Специфічні риси інших народів часто сприймаються звертаючи увагу на власні риси, що у своїй країні вважаються прийнятними і, як наслідок, риси властиві чужинцям тлумачуться як відхилення від норми поведінки. Такі риси є гіпербалізованими та висвітлюються у жартах як стереотипи, які характеризують весь народ. Таким чином, в основі етнічного гумору лежать етностереотипи.

Об'єкти перекладу, а саме літературні твори, фільми тощо вимагають від перекладача як практичних, так і теоретичних знань щодо донесення гумористичного спрямування читачам та глядачам. Також потрібно враховувати мовні, культурні та національні особливості певної соціальної групи або окремого народу. У кожного народу є певні особливості, які формують національну самосвідомість, і які об'єднують цей народ з іншими народами і, звичайно, з усім людством. Як зазначає Р. Кісь, кожна мова має свої

виміри та особливості лінгвістичного забарвлення, що потрібно враховувати при перекладі та адаптації [9, с. 15].

Отже, український і англійський гумор характеризуються мовними звичками суспільства та визначаються культурою народів. Гумор Англії та України мають дещо схоже, що обумовлено загальними законами суспільного розвитку. Проте, розбіжностей спостерігається чимало, а більше принципів, що пов'язані із цінностями цих двох культур. Від перекладача залежить правильність передачі національної специфіки такого виду гумору. Перекладач повинен досягти взаємопорозуміння, відтворивши одну культуру для сприйняття її іншою, а отже перекласти англійський гумор таким чином, щоб український читач зрозумів його, тим самим забезпечивши взаємодію двох культур.

1.3. Відтворення гумору в художніх творах

Перекладознавці постійно намагались віднайти певну загальнозживану модель відтворення гумору при перекладі художніх творів, а також знайти способи вирішення проблемних ситуацій при перекладі творів такого жанру. Дослідник В. Дмитренко зазначав, що при перекладі гумору у художніх творах немає чітко сформованих правил та стандартів. Треба завжди зважати на індивідуальні закономірності та враховувати індивідуальні особливості читачів та вміло адаптувати перекладений матеріал [6, с. 16]. Такий підхід є цілком логічним та допомагає правильно підходити до ситуацій, коли один і той самий спосіб застосовується не обдумливо до типових випадків. Дійсно, не може бути одразу готових способів перекладу. Проте, це не означає що в даній галузі перекладу відсутні певні закономірності або алгоритми. Є загальні правила щодо перекладу гумористичних творів, а також існують чинники, що завжди створюють проблеми у процесі перекладу. Тому потрібно брати до уваги всі перекладацькі підходи та способи подолання труднощів, навіть коли вони є не

зовсім вдалими, бо таким чином набувається позитивний перекладацький досвід.

Особливу увагу слід звернути на загальну теорію мовного гумору, розроблену С. Атардо. Він визначає жарт як єдність, що складається із шести понять або, «інформаційних ресурсів» («knowledge resources»):

- 1) мова (необхідний інструмент для надання жарту конкретної форми);
- 2) стратегія оповіді (визначає гумористичну форму жарту – анекдот, діалог, римований вірш тощо);
- 3) ціль (визначає мету конкретного жарту);
- 4) об'єкт (особа або група осіб, що є реципієнтами жарту);
- 5) ситуація (є структурою жарту тобто це тема, учасники, засоби тощо);
- 6) логічний механізм.

Взявши за основу цю теорію у своїх подальших дослідженнях С. Атардо знаходить нові підходи до аналізу гумору та розробляє теорію перекладу базуючись на тому, що у перекладі повинні бути збережені всі вищезазначені параметри, а деякі відхилення можуть бути лише на найнижчих рівнях. За допомогою розробленої теорії С. Атардо створив власний підхід до перекладу гумористичних творів. У тексті перекладу повинні зберігатися всі вищезазначені параметри, а деякі відхилення мають бути мінімальними [29, с. 183–184].

Отже, ієрархічна модель шести параметрів дає змогу використовувати загальну теорію мовного гумору при перекладі художніх творів. Стосовно цього підходу також потрібно звертати увагу на те, що він підкреслює важливість використання всіх компонентів жанру, а також націлює на ретельний аналіз тексту і кожного окремого слова.

Розгляд перекладу гумору як п'ятирівневу ієрархічну структуру також пропонує П. Забалбеско. По перше, потрібно створити у мові перекладу схожий або ідентичний жарт. Проте, такий спосіб можна примінити нечасто, оскільки він має на увазі спорідненість мов оригіналу та перекладу, а також однакових уявлень у читачів. По друге, при перекладі можна створити схожу тему жарту,

тим самим обрати той самий тип. Однак, обираючи такий спосіб, потрібно враховувати, щоб тема жарту підлягала осміянню в обох мовних культурах. По-третє, варіантом перекладу також може стати створення будь-якого жарту, але потрібно обов'язково враховувати доцільність. По-четверте, вдалим варіантом перекладу є компенсація гумору іншими стилістичними засобами, наприклад, метафорою, епітетом, порівнянням тощо. П. Забалбеско також пропонує перестановку жарту або гумористичної ситуації в інше місце у тексті, аби якнайкраще зберегти ефективність. Якщо трапиться так, що вибір будь-якого попереднього варіанту неможливий, можна скористатись останнім можливим способом – це нейтралізація або вилучення жарту [43, с. 199–200]. У такому підході перевагою є те, що він відтворює всі контретні способи передачі гумору у загальних термінах. Недоліком такого варіанту перекладу є недостатня орієнтація на контекст гумористичного тексту, тому, що він у більшості випадків визначає всі можливі способи перекладу гумористичних елементів. Зрозуміло, що саме перекладачеві потрібно обрати свій шлях на роздоріжжі та підібрати правильний варіант перекладу, що задовольнить читачів.

Багато питань виникає під час перекладу літературних творів у жанрі фентезі. Як правило, перекладачі повинні дослідити фольклорні особливості та етнокультурні традиції місцевості та народу про який йдеться у творі, щоб передати всі тонкощі країни або регіону. Крім того, іншою проблемою виступає переклад особливостей ментальності національностей, їх гумористичне спрямування та знання аналізу типології гумору. Для чіткої передачі таких особливих моментів треба оволодіти знаннями про перекладацькі трансформації, зокрема додавання, використання аналогів або еквівалентів, вилучення, або застосувати прийоми адаптації для кращого розуміння україномовним читачем. Оволодівши вищезазначеними методами та прийомами, сучасні перекладачі одомашнюють героїв творів подібно до українських імен та прізвищ, власних та загальних назв, враховуючи при цьому фольклорні традиції. Якщо такі трансформації за змістом є неможливими,

перекладачі вдаються до чіткого перекладу без суттєвого відхилення від тексту оригіналу [28, с.162].

Існують і інші способи подолання труднощів при перекладі гумористичних ситуацій. Наприклад, коли застосування функціонального відповідника неможливе, можна обрати три допустимі шляхи. Перший — вилучити жарт із тексту, а другим — використати дослівний переклад, щоправда, ви можете зберегти оригінальне повідомлення, але повністю втратити почуття гумору автора. Крім того, може статись так, що такий жарт перетвориться на безглузду нісенітницю. Третій спосіб — додати коментар. Характерним, якщо не обмежуючим чинником, цих методичних пропозицій є те, що вони зосереджені переважно на коротких текстах — анекдотах або жартах. Лінгвокультурні властивості гумору найповніше втілюються в художніх текстах, де вони можуть використовуватися лише доцільно й ситуативно. Гумор у літературі – це особливий вид гумору. Він може існувати роками та входити у повсякденне життя людей або згадуватись тільки під час прочитання певного літературного твору [41, с. 523]. За своєю структурою художній твір набагато складніший, ніж окремий короткий жарт, у якому функція гумору щоразу своєрідна. Для визначення специфіки гумору в художньому творі, потрібно розглянути основні складові структури твору.

Важливу роль у художньому творі відіграють також сюжет та композиція. Сюжет твору відображає літературні події та розкриває характер героїв на протязі всього твору. Композиція – це певний структурний порядок у творі, яка складається з компонентів, що розкривають сюжетну лінію та несуть логічне навантаження на читача, формують його свідомість, естетичний смак та виховують його як гармонійно розвинену особистість [46, с. 361]. Англійський гумор відіграє важливу роль на кожному рівні мовної системи, про що свідчать дослідження того, як створюється гумор в художніх текстах. Гумористичний елемент вкладається в структуру, сюжет і композицію твору, формуючи його суть. Існує точка зору, що поняття «гумор у літературі» включає будь-який

елемент літературного твору, п'єси, оповідання, який можна визначити як «кумедний» [41, с. 524].

Як зазначає Р. Колесник, комізм (зокрема гумор) у художній літературі — це невідповідність створеного сюжету твору з реальною моделлю існування суспільства, яку читач хоче змінити або обговорити та яка може викликати певну оцінку засудження або підтримки [12, с. 4]. Ключове слово в цьому визначенні — «свідомо». Використовуючи засоби мови, автор навмисно надає гумористичного забарвлення героям, ситуаціям, описам, діалогам, монологам, загальному сюжету творів з певною естетичною метою. Тому, як відтворення гумору в перекладі, так і критична оцінка спроб інтерпретації має бути осмисленим процесом, який залучає весь арсенал доступних аналітичних методів, без яких неможливо визначити деталі гумору, що відповідають за його перетворення та творчі стратегії загальної інтерпретації.

Д. Рафаельсон-Вест поділяє гумор на загальноприйнятій, розмовний та соціокультурний. [39, с. 130– 133]. Основою універсального гумору є несумісність, яка виникає в ситуації, що описується, тобто сміх може бути викликаний як процес співставлення між дією та реальністю, що відбувається та має непритаманні риси. Такі розбіжності краще запам'ятовуються читачу. У такому виді гумору відбувається відтворення лексичних, граматичних та синтаксичних ознак. Цей тип гумору базується на деталях певної мовної системи і може бути застосований лише тоді, коли адресат достатньо володіє мовою та може розуміти таку мовну гру. Основна відмінність ситуативного гумору від мовного полягає в тому, що ситуативний гумор — це поєднання та відтворення різних гумористичних виразів, а мовний — передача символів, що передають ці відтворення на письмі. Третьому типу характерна несумісність відтворення чіткого змістовного та граматичного відтворення. Тому від перекладача залежить правильність відтворення таких труднощів. Різні культури мають різне сприйняття світу, і дистанція між національними картиними світу є більш-менш значною, постійною чи динамічною в

історичному вимірі, що також залежить від творчих стратегій перекладача, спрямованих на один чи інший шлях культурної взаємодії.

Повне відтворення текстів мовного гумору вимагає від перекладача індивідуальних підходів, знань культурного контексту та гумористичних особливостей певних етнічних груп. Д. Повпа робить висновок, що, гумор окрім комічної функції несе в собі також соціокультурне навантаження. Ці дві функції чітко поєднані між собою [35, с. 56].

Сучасні лінгвісти розглядають інтерпретацію як наукову діяльність, що вивчає структурні особливості літературного твору [46, с. 308]. Інтерпретація художніх текстів є специфічною в цьому контексті, і коли застосовуються лінгвістичні реалії, то зазвичай перекладачі можуть використати описовий переклад, щоб відбулася відповідність перекладеного змісту. Мета перекладу в тому, щоб передати описи ситуацій та предметів якомога ближче до оригіналу. Інтерпретація спрямована на індивідуальне забарвлення тексту перекладу з незначими відхиленнями від оригіналу, щоб підсилити інтерес до прочитання твору жанру фентезі [22, с. 108].

Гумор у художньому творі – це те, що рухає перекладом. Майстерний перекладач відтворює гумористичну тональність усього твору, а не окрему гру слів чи жарт. Тут важлива не саме гра слів чи жарти поза ідеєю твору, а та ідея, яка надає цілісності тексту. Звичайно, перекладач повинен визначити функцію кожного елемента, але він шукає спосіб відтворення, що керується загальним образом [33, с. 6].

Отже, гумор є одним з найцікавіших та найрізноманітніших культурних явищ, несе в собі широкий спектр характеристик, а також має своє призначення, яке визначає його сутність. Дійсно, гумор, який іноземні читачі розуміють завдяки перекладу, розкриває особливості іншомовних культур. Для того, щоб читачі повністю зрозуміли гумористичні переклади, перекладач має вміти синтезувати культури та поєднувати дві традиції, не спотворюючи при цьому традицій інших і не беручи до уваги власні особливості. Переклад гумористичних художніх творів — це завжди культурний компроміс, а також

стилістично-прагматичний та зіставний аналіз. Переклад гумористичних художніх творів створюються для тих, хто зазвичай шукає в книгах не порівняння мов чи навіть культур, а свої естетичні потреби. Перекладаючи гумор, необхідно зробити все можливе для того, щоб читач виправдав свої очікування від твору та читав із задоволенням та захопленням. Тому перекладач повинен постійно підтримувати прагматичну функцію оригіналу у межах своєї уваги. Взагалі, будь-який твір піддається перекладу не зважаючи на те, що деякі аспекти гумору можуть бути неперекладними.

РОЗДІЛ 2

ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ГУМОРУ В РОМАНАХ Т. ПРАТЧЕТТА

2.1. Аналіз лексико-семантичних засобів вираження гумору в романах Т. Пратчетта

Лексико-семантичні засоби у художніх творах допомагають перекладачу краще передати зміст оригіналу та привабити своєю неоднозначністю читача. Для такої передачі застосовують різноманітні прийоми, перекладацькі трансформації, а також застосовують описи предметів, ситуацій, персонажів, атрибутів тощо. Саме вдало підібрані описи допомагають розкрити зміст твору та тримають читача в постійному напруженні. Аналізуючи твори Т. Пратчетта я виділила гумористичні описи фантастичних предметів, ситуацій, а також власні назви та імена. Також в романах простежуються гумористичні діалоги та властивий англійській культурі чорний гумор, який перекладачі дуже влучно подають до україномовного читача. У своєму дослідженні я виділила гумористичний опис героїв, предметів, комічні діалоги, гумористичні ситуації, власні назви, а також чорний гумор.

1. Гумористичний опис героїв:

1. *“His partner was much shorter and wrapped from head to toe in a brown cloak. Later, when he has occasion to move, it will be seen that he moves lightly, catlike”* [38, с. 14]. «Його приятель був значно нижчого зросту, закутаний з ніг до голови у коричневий плащ. Пізніше, коли йому випаде нагода рухатись, можна буде побачити, що він робить це легко й безшумно, наче кіт» [19, с. 14]. (Показано комічну людину, де висміюється його нікчемність та незграбність, але в той же час підкреслюється його підступність та хижість).

2. *“Bravd and Weasel looked at the figure, now hopping across the road with one foot in a stirrup”* [38, с. 10]. «Бравд і Тхір поглянули на чоловіка, що тепер рухався, підстрибуючи по дорозі однією ногою, позаяк друга застряга у

стремени» [19, с. 18]. (Змальовано комічну ситацію у яку потрапив чоловік через своє невміння їздити верхи).

3. *“It was small and skinny, and dressed very oddly in a pair of knee length britches and a shirt in such a violent and vivid conflict of colors that Weasel’s fastidious eye was offended even in the half-light”* [38, с. 11]. «Він був малий і худорлявий, одягнений у чудернацьке вбрання: короткі (по коліна) штанці та сорочку, кольори якої так запекло ворогували між собою, що вибагливе око Тхора замружилось навіть у напівтемряві» [19, с. 19]. (Підкреслюється комічність вбрання та його надмірна яскравість, що викликає у читача сміх, коли він уявляє зустріч із такою людиною у реальному житті).

4. *“...he had a beard of the short, bristled type, which suggested that its owner had been interrupted halfway through eating a hedgehog”* [37, с. 29]. «...старий мав настовбурчену бороду того типу, що залишає враження, ніби людини перервали в процесі поїдання їжака» [21, с. 39]. (Гумористичний опис персонажа, що постає в уяві читача показано в комічному образі).

5. *“A young man stood in the middle of the clean half of the floor. He’d obviously been waiting for Moist, just like Groat, but he hadn’t mastered the art of standing to attention or, rather, had only partly understood it. His right side stood considerably more to attention than his left side, and, as a result of this, he was standing like a banana. Nevertheless, with his huge, nervous grin and big, gleaming eyes he radiated keenness, quite possibly beyond the boundaries of sanity. There was a definite sense that at any moment he would bite”* [37, с. 38] . «Посеред чистої половини підлоги стояв юнак. Він явно чекав на Мокра – так само, як і Шеляг – от тільки досі не опанував мистецтва стояти струнко або, точніше, осягнув його лише частково. Права половина його тіла стояла значно стрункіше за ліву, і внаслідок цього весь він у цілому був схожий на банан. Попри це, зі своєю широченною нервовою посмішкою та великими осяйними очима, він випромінював ентузіазм – цілком можливо, понад міру адекватності. Виникало чітке відчуття, що він будь-якої миті може вкусити» [21, с. 44]. (Дуже вдало перекладений гумористичний опис героя. Підібравши влучні слова для

характеристики та доповнивши автора, перекладачем внесені індивідуальні уточнення опису героя).

2. Застосування гумору для опису предметів:

1. *“The massive wooden chest, which he had last seen resting solidly on the quayside, was following on its master’s heels with a gentle rocking gait. Slowly, in case a sudden movement on his part might break his fragile control over his own legs, Hugh bent slightly so that he could see under the chest. There were lots and lots of little legs”* [38, с. 14]. «Масивна дубова скриня, яку він востаннє бачив на набережній у стані цілковитого спокою, тепер, весело розгойдуючись, йшла за своїм хазяїном назирці. Повільно, аби не дай боже якийсь необережний рус не зруйнував його непевний контроль над власними ногами, Г'ю злегка нагнувся, щоб зазирнути під скриню. Там було багато-пребагато ніжок [19, с. 24–25]. (Подано гумористичний опис предмету так, що його уявлення в реальному житті здається абсурдним. Така комічна ситуація викликає сміх у читача).

2. *“He’s got a box with a demon in it that draws pictures,” said Rincewind shortly”* [38, с. 30]. «– У нього є коробка з демоном усередині, що малює картинки, – коротко пояснив Ринсвінд» [19, с. 54]. (Уявлення, що у коробці знаходиться щось, що може самостійно малювати, викликає подив, що потім призводить до усвідомлення нереальності ситуації, яка викликає сміх у читача у подальшому).

3. *“The Luggage halted a few feet from the wizard and, after a moment, retracted its legs. It had no eyes that Rincewind could see, but he was nevertheless sure that it was staring at him. Expectantly”* [38, с. 36]. «Багаж зупинився за кілька футів від чарівника і за хвилю сховав свої ніжки. У нього не було очей, принаймні таких, щоб Ринсвінд міг помітити, однак він був впевнений, що Багаж пильно на нього дивиться. В очікуванні» [19, с. 64]. (Опис фантастичного предмету, який наділений людськими рисами, що викликає цікавість та несе гумористичний підтекст).

4. *“The broom must have been kept as an ornament, because it certainly hadn’t been used much on the accumulations in the stable yard”* [37, с. 22]. «Мімлу

тут явно тримали лише для краси, бо для прибирання відкладень на подвір'ї нею навряд чи користувалися» [21, с. 30]. (Використаний сарказм для підкреслення того, що цим предметом взагалі ніхто не користується, а він стоїть для краси там, де він конче потрібен для прибирання).

3. Комічні діалоги:

1. *“Good day to thee, sire,” Blind Hugh began, and found himself looking up into a face with four eyes in it. He turned to run.*

“!” said the stranger, and grabbed his arm. Hugh was aware that the sailors lining the rail of the ship were laughing at him. At the same time his specialized senses detected an overpowering impression of money. He froze. The stranger let go and quickly thumbed through a small black book he had taken from his belt. Then he said «Hallo».

“What?” said Hugh. The man looked blank.

“Hallo? ” he repeated, rather louder than necessary and so carefully that Hugh could hear the vowels tinkling into place” [38, с. 12–13].

– Здоровенькі були, добродію! – почав було Сліпий Г'ю, аж раптом виявив, що на нього з одного обличчя дивляться дві пари очей. Він відсахнувся, готовий дременути.

– ! – сказав незнайомиць, схопивши його за руку. Г'ю чув, що моряки з нього регочуть – ледве за борт не випадають. Однак його натреновані відчуття так явно свідчили про непереборну присутність грошей, що він завмер на місці. Чужинець відпустив його руку і хутко прогортав невелику книжечку, яку вийняв з-за пояса, а тоді сказав:

– Халоу!

– Що? – не зрозумів Г'ю. Чоловік спантеличився.

– Халоу? – повторив знову, на цей раз трохи заголосно і так старанно, що Г'ю практично бачив, як голосні міняють конфігурацію, набуваючи знайомого звучання [19, с. 22–23]. (За допомогою влучно підібраних привітань, навіть адаптувавши до україномовного читача, перекладачка висміяла неосвіченість героїв та їх невміле пристосування до ситуації).

2. *“Lord Vetinari’s orders. He insists that all condemned prisoners should be offered the prospect of freedom. ”*

“Freedom? But there’s a damn great stone through there!”

“Yes, there is that, sir, yes, there is that, ” said the warden. “It’s only the prospect, you see. Not actual free freedom as such” [37, с. 7].

«Наказ Правителя Ветінарі. Він вимагає, щоб усім приреченим в'язням надавалася перспектива звільнення.

– Звільнення? Але ж там стирчить та бісова брила!

– Так, стирчить, пане, авжеж, стирчить, – погодився тюремник.

– Бачте, це ж тільки перспектива. На звільнення як таке» [21, с. 10–11].

(У діалозі простежується гумор, де перспектива звільнення ніби то і є, але насправді це все омана і брехня. Це так званий сміх крізь сльози).

3) *“Well...” Moist floundered, but years of practice came to his aid. “I wonder how many pins were made in this city last ye — ”. He stopped. A change had come across Stanley’s face; it smoothed out, lost the vague sense that its owner was about to attempt to gnaw your ear off.*

“Last year the combined workshops of Ankh-Morpork turned out twenty-seven million, eight hundred and eighty thousand, nine hundred and seventy-eight pins,” said Stanley, staring into a pin-filled, private universe” [37, с. 39].

«– Ну...– Мокр завагався, але роки практики далися взнаки.

– Скажімо, скільки шпильок було виготовлено в цьому місті за минулий...

Він затнувся. Стенлі змінився на обличчі: воно розгладилося, втративши той ледь помітний вираз, ніби його власник збирався відкусити власне вухо.

– Минулого року об'єднані майстерні («шпилькарні») Анк-Морпорка виготовили двадцять сім мільйонів вісімсот вісімдесят тисяч дев'ятсот сімдесят вісім шпильок, – проговорив Стенлі, дивлячись кудись углуб сповненого шпильок особистого всівіту [21, с. 45]. (У діалозі підкреслюється зацикленність одного із героїв на одному зовсім нікому не потрібному предметі. Таке ставлення викликає у читача сміх та можливість оцінної думки про героя).

4. Гумористичні ситуації:

1. “...*A’Tuin was crawling from the Birthplace to the Time of Mating, as were all the stars in the sky which were, obviously, also carried by giant turtles. When they arrived they would briefly and passionately mate, for the first and only time, and from that fiery union new turtles would be born to carry a new pattern of worlds*” [38, с. 6]. «...*A’Туїн повзе від Місця Народження до Пору Парування, так само, як усі зірки на небі, яких, напевне, теж несли на своїх спинах крізь простір гігантські черепахи. Коли вони туди дістануться, то швидко і пристрасно паруватимуться, вперше і востаннє за своє життя, і від цього палкого союзу народяться нові черепахи, щоб нести на собі нові світи*» [19, с. 8]. (Перекладач підкреслює гумористичність ситуації за допомогою хибної теорії існування світу, що він тримається на черепаці).

2. “...*he’d be the sort to stand on a hilltop in a thunderstorm wearing wet copper armor and shouting “All gods are bastards”* [38, с. 10]. «...*він був би тим, хто стоїть у мокрих мідних обладунках на вершечку гори серед грому і блискавок і кричить: «Усі боги – покидьки»*» [19, с. 18]. (Підкреслюється незвичність ситуації та наскільки комічно це виглядає в уяві читача).

3. “*At the Temple of the Seven-Handed Sek a hasty convocation of priests and ritual heart-transplant artisans agreed that the hundred-span high statue of Sek was altogether too holy to be made into a magic picture, but a payment of two rhinu left them astoundedly agreeing that perhaps He wasn’t as holy as all that*” [38, с. 33]. «*У храмі Семирукого Сека на поспішно скликаних зборах жерці та майстри ритуальної пересадки серця дійшли згоди, що статуя Сека заввишки сто спан була занадто священною, аби з неї робили магичні знімки, але плата в розмірі двох рину дивовижним чином змусила їх змінити свою точку зору і погодитись, що, можливо, не такий Він уже й святий*» [19, с. 59]. (Гумористична сюжетна подія висміює дволикість жерців, які за гроші готові навіть переписати релігію).

4. “*For example, at the first little town he came to he’d go to work on this oldnag with a few simple techniques and ingredients that’d make it worth twice the*

price he paid for it, at least for about twenty minutes or until it rained” [37, с. 17]. «Наприклад, у першому ж містечку по дорозі він, за допомогою кількох простих інгредієнтів та прийомів, зробив свою конячину на вигляд удвічі дорожчою, ніж вона коштувала йому самому – принаймні на двадцять хвилин або до першого дощу [21, с. 25]. (В цьому гумористичному уривку показана людська хитрість, що може обдурити людей, користуючись їх довірливістю. Проте, читачу смішно спостерігати такий розвиток подій).

5. *“The Nac Mac Feegle are the most dangerous of the fairy races, particularly when drunk. They love drinking, fighting, and stealing, and will in fact steal anything that is not nailed down. If it is nailed down, they will steal the nails as well”* [36, с. 1]. «Нак Мак Фіглі найнебезпечніші серед усіх видів фейрі, особливо коли напідпитку. Вони обожають пиятику, бійки і крадіжки, власне, вони ладні поцупити все, що не прибите цвяхом намертво. А навіть якщо й так, то вони і цвях поцуплять» [20, с. 5]. (Змальована подія викликає сміх і навіть захват від професійного вміння красти).

5. Гумористичні власні назви, імена та прізвиська:

1. *“It’s me, sir, Daniel «One Drop» Trooper. I am your executioner for today, sir”* [37, с. 9]. «– Це я, Деніел Мотузьяник на прізвисько «Раз-і-все». Сьогодні, пане, я – ваш кат [21, с. 13– 14]. (Влучно підібране прізвисько характеризує рід діяльності людини. Простежуються елементи чорного гумору).

2. *“...he couldn’t help wondering if—he glanced back at the letter—«Your loving Agnathea» had ever married Antimony...”* [37, с. 46]. «Переважно він не виявляв схильності до рефлексії, адже в його роботі така схильність була однією з найбільших загроз – проте зараз не міг замислитися, чи (він знову зиркнув на листа) «твоя любляча Безщелені» таки вийшла за Сурму...» [21, с. 61– 62]. (Перекладач вигадав гумористичне прізвисько, щоб підреслити комічність героїні).

3. *“Moist knew this because he expended one dollar on “Pins” by J. Lanugo”* [37, с. 55]. «Мокр знав про це, бо витратив долар на книгу Дж. Пухнаста

Совмогили під назвою «Шпильки»...» [21, с.72]. (Цікаве поєднання імені та прізвища натякають читачу на несерйозність написаного).

4. *“He was about to shove it back when his eye caught sight of the ancient street sign opposite: LOBBIN CLOUT”* [37, с. 63–64]. *«Він уже зібрався сунути його назад, коли в око йому впала старовинна табличка на тому боці вулиці: «вул. Лоботряска»»* [21, с. 76]. (Вулиця названа перекладачем так, щоб тримати гумористичний настрій і таким чином зацікавити читача спостереженням за подальшими подіями).

5. *“He gave Mr. Slant another friendly smile as he took his seat”* [37, с. 77]. *«Коли своє місце займав пан Підступн, Патриції приязно йому усміхнувся»* [21, с. 93]. (Перекладач адаптував переклад прізвища для сучасного читача, зберігши при цьому комічні властивості).

6. Чорний гумор:

1. *“They say that the prospect of being hanged in the morning concentrates a man’s mind wonderfully; unfortunately, what the mind inevitably concentrates on is that, in the morning, it will be in a body that is going to be hanged”* [37, с. 5]. *«Кажуть, загроза бути повішеним на світанку чудово зосереджує мислення; на жаль, тим, на чому зосереджується розум, неодмінно виявляється той факт, що він перебуває в тілі, яке на світанку повісять»* [21, с. 9]. (В даному випадку простежується сарказм ситуації, бо як не крути, ніякого виходу у вирішенні питання нема).

2. *“Would you mind signing the rope beforehand, sir? I mean, I won’t have a chance to ask you afterwards, eh? ”*

“Signing the rope? ” said Moist.

“Yessir,” said the hangman. “It’s sort of traditional. There’s a lot of people out there who buy old rope. Specialist collectors, you could say” [37, с. 9]. *«Чи не могли б ви підписати мені мотузку, пане? Я маю на увазі, потім я ж уже не зможу вас попросити.*

– Підписати мотузку? – перепитав Мокр.

– *Атож, – підтвердив кат. – Це, типу, традиція. Багато хто купує використані мотузки. Колекціонери, так би мовити»* [21, с. 14]. (Перекладач доносить до читача жахливість ситуації, що людина повинна підписати мотузку на якій її повісять. Простежується чорний гумор, який притаманний англійським художнім творам. Перекладач коректно доносить до україномовного читача такий вид гумору).

“Oh, you could order men to smash down doors and drag people off to dungeons without trial, but too much of that sort of thing was bad for business, habit-forming, style-lacking, and very, very dangerous for your health” [37, с. 75]. *«О, ви можете наказати своїм людям вибити чий-небудь двері, витягти мешканців і без суду кинути їх у підземелля, але захоплення такими справами демонструє брак стилю і шкодить бізнесу, стає звичкою, а врешті-решт ставить під дуже-дуже велику загрозу ваше здоров'я»* [21, с. 91]. (У цьому уривку підкреслюється, що як би то не було весело коїти погані справи, завжди буде сумно у кінці. Перекладач застосував власний підхід до перекладу, тим самим надав повчальний висновок для читача).

4. *“Mr. Horsefry was a youngish man, not simply running to fat but vaulting, leaping, and diving toward obesity”* [37, с. 79]. *«Пан Гедзь був досить молодистим чоловіком, який не просто прямував до погладшання, а підстрибом мчав до ожиріння»* [21, с. 96]. (Відбувається висміювання вади героя з якої начебто не варто сміятись, але простежується засудження такого надмірного споживання їжі. Це викликає у читача неприязнь до героя, а також висміювання такої поведінки).

Отже, у творах Террі Пратчетта «Колір магії», «Повен неба капелюх», «Поштова лихоманка» зустрічається багато гумористичних моментів. Особливо часто зустрічаються гумористичні ситуації та гумористичний опис героїв. Також присутні гумористичні діалоги, комічні власні назви, імена та прізвиська. Трохи рідше спостерігається чорний гумор та гумористичний опис предметів. Завдяки цим лексико-семантичним засобам читати твори стає цікавіше, проходить спостереження за перебігом сюжетної картини, а також

відбувається уява образів у реальному житті з боку читача. Вдалиий переклад українською мовою забезпечує перебування у гумористичному захваті на протязі всього читального процесу з побудовою власних міркувань та поглядів. Аналізуючи тексти оригіналу та перекладу можна помітити, що перекладачі надали власного індивідуального гумористичного забарвлення набагато більше, ніж є в оригіналі. Це вдалося зробити тому, що українська мова багатша на свій словниковий запас, колорит, гумористичні вислови тощо. Проте, в українській літературі мало зустрічається чорного гумору, а у англійській навпаки – частіше. Тому саме від перекладача залежить вміння вправно донести сюжет твору, що було продемонстровано при перекладі.

2.2 Синтаксичні особливості опису гумористичних ситуацій

Перекладачі в процесі перекладу поєднують слова, застосовуючи синтаксичні особливості та утворюють різноманітні типи простих та складних речень. Також поєднують декілька речень в одне або підкреслюють деякі особливості для кращого сприйняття твору читачем. Виділяють прості, складносурядні, складнопідрядні, а також змішані речення. Прості речення складаються лише з підмета і присудка, як правило, не маючи розділових знаків. Складносурядні поєднуються між собою за допомогою сполучників: і, та, а, але, й тощо. Натомість складнопідрядні містять сполучники: хоч, що, як, де, куди, аби, коли, тому що, тобто, неначе тощо. Змішані типи речень поєднують у собі сполучники як сурядності, так і підрядності. У роботах перекладачів, що перекладали фентезійні твори Террі Пратчетта: Марти Госовської, Юлії Прокопець та Олександра Михельсона переважну більшість складають складнопідрядні речення. Також застосовуються змішані типи речень, складносурядні, а також незначна кількість простих речень.

1. Прості речення:

1. *“Moist had a talent”* [37, с. 19]. *«Мокр мав талант»* [21, с. 27].

2. “*Lord Vetinari raised a finger*” [37, с. 24]. «Правитель Ветінарі підняв пальця» [21, с. 33].

3. “*The Patrician nodded*” [38, с. 38]. «Патриції кивнув» [19, с. 68].

4. “*Brilliant constellations shone down on the Discworld*” [38, с. 38]. «Яскраві сузір'я осяяли дискосвіт» [19, с. 68].

5. “*Wizards went about their polydimensional affairs*” [38, с. 38]. «Чарівники бралися за свої багатовимірні справи» [19, с. 68].

2. Складнопідрядні речення.

а) часові:

1. “*Tiffany could actually see the cart coming up the road when she heard the hoofbeats coming across the green*” [36, с. 26]. «Ридван уже виднівся вдалині, коли Тіфані почула гупання копит позад себе на галявині» [20, с. 25].

2. “*There was silence in the mound as Daft Wullie nervously took the pencil stub from his brother*” [36, с. 37]. «У кургані запала тиша, коли Дурноверхий Вулі схвилювано забрав недогризок олівця у брата» [20, с. 34].

3. “*When Tiffany looked inside the shed, the goats were huddled in the dark at the far end*” [36, с. 176]. «Коли Тіфані зазирнула у хлів, кози забилися юрмою в кут» [20, с. 137].

4. “*Broadman was browbeating the small troll who swept the bar when the trio walked past him*” [38, с. 15]. «Товстопуз саме лупцював малого троля, що підмітав шинок, коли наша трійця проходила повз нього» [19, с. 28].

5. “*Moist saw the glow on the walls as, behind him, the golem smiled*” [37, с. 23]. «Мокр побачив на стінах червоний відблиск, коли голем за його спиною всміхнувся» [21, с. 32].

б) причинові:

1. “*Perhaps it was because shed wrapped up all those feelings and doubts and left them on the hill by the pot-bellied stove*” [36, с. 32]. «Можливо, тому, що зажуру і сумніви вона зібрала докупи і залишила на пагорбах обабіч пузатої грубки» [20, с. 30].

2. *“A few minutes later the coach stopped to change horses”* [36, с. 144].
«Небавом диліжанс зупинився, щоб поміняти коней» [20, с. 113].

3. *“It was seldom worth tangling with wizards, they so rarely had any treasure worth speaking of”* [38, с. 10]. «З чарівниками переважно не варто було морочитися, оскільки в них дуже рідко було при собі що-небудь справді цінне» [19, с. 17].

4. *“Even a failed wizard knew that some substances were sensitive to light”* [38, с. 33]. «Усі чарівники, навіть ті, кого вважали невдахами, знали, що деякі речовини реагують на світло» [19, с. 59].

в) наслідкові:

1. *“Both the hands had fallen off the clock face and lay at the bottom of the glass cover, so while the clock was still measuring time, it wasn’t inclined to tell anyone about it”* [36, с. 84]. «Обидві стрілки відвалилися від циферблату і лежали на дні скляного купола, тож хоч годинник і продовжував вимірювати час, та ділитися результатами не хотів» [20, с. 69].

2. *“Petulia spent a lot of time trying to find out what other people thought so that she could think the same way”* [36, с. 147]. «Петулія чимало часу присвячувала вивченню чужих думок, щоб підлаштуватися під них і мати такі ж погляди» [20, с. 115].

3. *“There had been a touch of frost overnight, just enough to put some zest into the air and give him an appetite”* [37, с. 53]. «Вночі трохи підморозило, якраз настільки, щоб надати повітрю особливого присмаку, що якраз пробудив у Мокрові апетит» [21, с. 70].

4. *“As Twoflower watched, one of the shapes far above detached itself from the roof and began to grow larger...”* [38, с. 114]. «Двоцвіт продовжував споглядати дивне місце, коли раптом одна з тіней високо угорі відокремилась від стелі і почала на очах збільшуватись...» [19, с. 203].

г) умовні:

1. *“Anyway, it was a good trick for when you didn’t have a mirror”* [36, с. 11]. «Зрештою, це цілком добрий фокус, коли під рукою нема дзеркала» [20, с. 14].

2. “... *he normally hides if anyone comes to the cottage*” [36, с. 93]. «Він зазвичай не висовується, коли в нас гості» [20, с. 75].

3. “*It would have gone better if they’d all been sure what to do, but it was probably hard to know what to do when Annagramma was around, since she kept correcting everyone*” [36, с. 155]. «Все було б набагато краще, якби дівчата знали, що робити, але це було доволі складно, адже Аннаграмма щомиті усіх виправляла» [20, с. 122].

4. “*And you didn’t want to see a sink full of them and your best china*” [36, с. 220]. «Та й вам не сподобається, якщо філії опиняться в умивальнику, повному вашої найкращої порцеляни» [20, с. 173].

5. “*Princess was bright enough to know that someone would get into trouble if she was too specific*” [37, с. 105]. «Принцеса була досить тямущою, щоб зрозуміти, що якщо вона відповість аж надто конкретно, дехто матиме неприємності» [21, с. 141].

д) тотожності:

1. “*Wizards never want you to have to guess*” [36, с. 213]. «Чарівники докладають усіх зусиль, щоби з першого погляду було зрозуміло, хто вони такі» [20, с. 167].

2. “*People in Ankh-Morpork always paid attention to people on rooftops, in case there was a chance of an interesting suicide*” [37, с. 93]. «Мешканці Анк-Морпорка завжди приділяли неабияку увагу появі когось на даху, адже це могло обіцяти яке-небудь цікаве самогубство» [21, с. 124].

е) допустові:

1. “*From here she could see the pointy hat on her head, but she had to look hard for it*” [36, с. 10]. «Збоку Тіфані бачила себе, хоча й придивлятися слід було пильно, у гостроверхому капелюсі» [20, с. 13].

2. “*Tiffany never forgot that ride, though she often tried to*” [36, с. 67–68]. «Тіфані запам’ятає цей політ на все життя, хоча й намагатиметься про нього не згадувати» [20, с. 56].

3. *“She’d also married a wizard, although he didn’t do any wizarding these days”* [36, с. 200]. «Вона ще й заміжня за чарівником, хоч він вже тепер і не при справах» [20, с. 156].

4. *“There was no coat of arms on the door, unless you were in on the secret, which was that Lord Vetinari’s coat of arms featured a sable shield”* [37, с. 10]. «Жодного герба на дверцятах не було, якщо не знати одного секрету: гербом Правителя Ветінарі був вугільного кольору щит» [21, с. 16].

є) цільові:

1. *“In fact Tiffany practically ran Home Farm’s dairy by herself, if someone helped her lift the big milk churns, and her parents had been surprised she wanted to go into service at all”* [36, с. 15]. «Власне, Тіфані мало не сама поралася на Домашній Фермі, аби тільки хтось допоміг з великими бідонами молока, тож батьки здивувалися, що вона вирішила податися в найми» [20, с. 17].

2. *“There were a lot of things he’d rather do than face Rob Anybody now”* [36, с. 246]. «Він би пристав на що завгодно, лиш би не перечити Пограбу» [20, с. 193].

3. *“Rincewind glanced around quickly, in case some leakage of enchantment from the Magician’s Quarter across the river had momentarily transported them to some other place”* [38, с. 18]. «Ринсвінд обвів поглядом зал, щоб пересвідчитись, чи якийсь незапланований витік чарів із Кварталу чарівників, бува, не переніс їх миттєво у якесь інше місце» [19, с.32].

4. *“Even if he managed to get to a horse, he had a nasty suspicion that it would follow him at its own pace”* [38, с. 38]. «Навіть якщо йому вдасться дістатися до коня, він мав недобре передуття, що Багаж переслідуватиме його у своєму темні» [19, с. 68].

ж) порівняльні:

1. *“It came crackling over the hills, like an invisible fog”* [36, с. 6]. «Воно спустилося з гір, потріскуючи, наче невидимий туман» [20, с. 11].

2. *“She’d come to witching later than most...”* [36 с. 227]. «Панна Рівень стала відьмою у зрілішому віці, ніж це буває зазвичай» [20, с. 178].

3. *“It held biscuits that turned out to be as hard as diamondwood”* [38, с. 40].
«То виявилось сухе печиво, що було твердим, як кора діамантового дерева» [19, с. 72].

4. *“In the distance, the faintly glowing smokes of Ankh-Morpork made a great, trailing mushroom of a cloud that blotted out the stars”* [37, с. 362].
«Ледь підсвічені дими Анк-Морпорка вдалині формували над обрієм величезну грибоподібну хмару, що затуляла зірки» [21, с. 475].

5. *“Reacher Gilt was moving through the crowd like a shark among minnows”* [37, с. 356].
«Хаббар Злотний рухався крізь натовп, як акула крізь косяк пічкурів» [21, с. 467].

з) означальні:

1. *“She traveled around with the other wandering teachers who went in bands from place to place teaching anything to anybody in exchange for food or old clothes”* [36, с. 16].
«Вона подорожувала з іншими мандрівними вчителями, які юрбою ходили з місця на місце і навчали кого-небудь чому-небудь в обмін на їжу чи одяг» [20, с. 18].

2. *“A pair of trousers and a long coat vanished from a hook belonging to Abiding Swindell, the ferret keeper, and the coat still had ferrets living in the inside pockets”* [36, с. 126].
«Штани і довгий плащ пропали з вішака пана Шахрайковича Константуса, який розводив тхорів, тож у внутрішніх кишенях плаща сиділа пара пухнастих» [20, с. 100].

3. *“Jeannie carefully opened the package that her mother had given her on the day she’d left the Long Lake mound”* [36, с. 170].
«Дженні обережно розгорнула пакунок, який їй дала мама того дня, коли Дженні покидала Довгоозер’я» [20, с. 133].

4. *“Scrawny, like most wizards, and clad in a dark red robe on which a few mystic sigils were embroidered in tarnished sequins”* [38, с. 16].
Сухорлявий, як і більшість чарівників, одягнутий у пурпуровий плащ, на якому потьмянілими блискітками було вишито кілька містичних символів» [19, с. 29–30].

5. *“It was rumored that an entire wing of the Patrician’s palace was filled with clerks who spent their days collating and updating all the information collected by their master’s exquisitely organized spy system”* [38, с. 22]. *«Ходили чутки, що одне крило в палаці Патриція було повністю зайняте дрібними чиновниками, які цілими днями тільки те й робили, що перевіряли та поновлювали усю інформацію, зібрану службою таємного стеження, майстерно організованою їхнім господарем»* [19, с. 41].

и) об'єктні:

1. *“Tiffany only had to smell them now to be back there, in the warmth and silence and safety of the hut”* [36, с. 14]. *«Тіфані досить тільки понюхати, як вона вже повертається туди подумки — у тепло, тишу та спокій хижки»* [20, с. 16].

2. *“She blinked and rocked on her heels as she arrived back in the patient little figure by the holly bushes”* [36, с. 60]. *«Тіфані заклінала і хитнулась, приземлившись у своє маленьке тіло, що стиха стояло обабіч кущів»* [20, с. 51].

3. *“The river ran up into the dark-blue sky, soared up to the early stars”* [36, с. 69]. *«Річка підбігла в темну блакить неба і злітала до зірок, що вже з'явилися на небосхилі»* [20, с. 57].

4. *“She turned to look out of the window and, as she did so, there was a faint blint noise”* [36, с. 80]. *«Вона озирнулася, щоб подивитися у вікно, і почула, що позад неї щось шурхнуло»* [20, с. 66].

5. *“And mostly, it turned out, what Miss Level did was chores”* [36, с. 94]. *«З'ясувалося, що панна Рівень переважно зайнята хатніми справами»* [20, с. 76].

і) просторові:

1. *“Miss Level kept a dozen hives, for the wax as much as the honey, in a little clearing that was loud with buzzing”* [36, с. 95]. *«На галявинці, де аж гул стояв, панна Рівень тримала з дюжину вуликів. Вона заготовляла і віск, і мед»* [20, с. 76].

2. “*Rob Anybody sat alone on the mound just outside the fake rabbit hole, staring at the distant mountains where the snow on the peaks gleamed in the moonlight*” [36, с. 103–104]. «На кургані, біля кролячої нори, сидів Пограбуйко. Він вдивлявся вдаль, де у місячному сяйві виблискував сніг на вершинах гір» [20, с. 83].

3. “*On the far side of the Chalk, where the long green slopes came down to the flat fields of the plain, there were big thickets of bramble and hawthorn*” [36, с. 126 – 127]. «По той бік Крейдокраю, де зелені схили спускаються до пологих полів, росли чагарі ожини та глоду» [20, с. 100].

4. “*Miss Level looked up at the clock with no hands*” [36, с. 222]. «Панна Рівень подивилася на годинник, де не було стрілок...» [20, с. 174].

3. Складносурядні речення

а) одночасність:

1. “*Tiffany stood there, while the wind blew over the turf and sheep bells clonked in the distance*” [36, с. 14]. «Тіфані стояла там, а вітер гуляв по торфовиську, і дзвоники на вівцях баламкали вдалині» [20, с. 16].

2. “*Mr. Pump followed Moist across the main hall and out of the main doors, at which point Moist turned on him*” [37, с. 44]. «Пан Помпа пройшов за Мокром через вестибюль і крізь центральний вхід, і тут Мокр повернувся до нього» [21, с. 59].

3. “*And then, the Hour of the Dead begins, at either end of the Grand Trunk, as the upline and downline shutters clear their messages and stop moving, one after the other*” [37, с. 231]. «А потім починається «година мертвих», і з кожного кінця Великого шляху передача семаграм в обох напрямках припиняється, і вежа за вежею зупиняє роботу сигнальних щитків» [21, с. 305].

4. “*Now it was almost completed, aazakand the slaves hacked away at the last clay remnants of the mantle*” [38, с. 130]. «Тепер він був майже готовий, і раби збивали сокирами залишки засохлої глини з його обшивки» [19, с. 231].

б) послідовність:

1. *“Then He clapped spurs to his steed and it sprang into the air, sparks corruscating from its hooves”* [38, с. 124]. «Тоді Він пришпорив коня, і той помчав крізь повітря, висікаючи копитами іскри» [19, с. 218].

2. *“Spell ricocheted off spell, creating short-lived wild spells whose brief halflife was both weird and uncontrolled”* [38, с. 167]. «Чари рикошетили, зіштовхуючись одні з одними, і породжували нові недовговічні чари, свавільні та химеристі» [19, с. 300].

3. *“Grumbling and stamping their feet, trailing road dust behind them, they disappeared”* [36, с. 53]. «Вони крехтіли і притупували, а тоді зникали в корчмі, лишивши позад себе стовп пилу» [20, с. 45].

4. *“The office was full of smoke but he dragged the box out from under his desk and then spotted the golden suit on its hanger”* [37, с. 261]. «У кабінеті було повно диму, але він таки витягнув скриньку з-під столу, і тут зауважив на вішалці свій золотий костюм» [21, с. 343].

в) причинно-наслідкові:

1. *“He will almost certainly carry a sword, although it is mainly for show, the Feegles’ preferred method of fighting being with the boot and the head”* [36, с. 2]. «Щонайпевніше малолюдок буде при шабеліні, але він її носить переважно для виду, бо фіглі надають перевагу контактним видам боротьби — головою і черевиком» [20, с. 6].

2. *“Moist went to prod the golem meaningfully, but decided against it just in time”* [37, с. 100]. «Мокр зібрався був багатозначно штиркнути голема пальцем під ребро, але вчасно передумав» [21, с.135].

3. *“The stones under the heaving mass began to buckle and split”* [38, с. 167]. «Каміння не витримувало натиску магічної сили і, вгинаючись, починало тріскати і кришитись» [19, с. 300].

4. *“He’d once fought a wolf all by himself, and he’d cheerfully do it again with his eyes shut and one hand tied behind him rather than do what he was doing now”* [36, с. 35–36]. «Якось він самотужки звалив вовка, і він би залюбки — та із

заплющеними очима і однією рукою — звалив ще одного, аби тільки не змушували писати» [20, с. 32].

5. *“There was the merest whisper of sound, and the goldeneyed man rocked on his feet”* [38, с. 131]. «Почувся натяк на якийсь звук, і золотоокий чоловік похитнувся на своїх ногах» [19, с. 234].

4. Змішані речення:

1. *“The room was lit by light coming through cracks in the scaffold floor above, and, significantly, from around the edges of the large trapdoor”* [37, с. 8]. «Кімнатку освітлювало лише те світло, яке потрапляло ззовні крізь тріщини в підлозі ешафота, а найбільше — крізь щілини по краях великого люка» [21, с. 13].

2. *“Mr. Horsefry was a youngish man, not simply running to fat but vaulting, leaping, and diving toward obesity”* [37, с. 79]. «Пан Гедзь був досить молодистим чоловіком, який не просто прямував до погладшання, а підстрибом мчав до ожиріння» [21, с. 96].

3. *“It was all fine up until a few months ago — I mean, they made you pay through the nose but at least stuff got where it was fast as a arrow, but now it’s all these breakdowns and repairs and they charge even more, mark you!”* [37, с. 209]. «Ще кілька місяців тому все було чудово — тобто вони, звісно, дерли з клієнтів безбожно, але повідомлення хоча б потрапляли куди треба, і то зі швидкістю стріли — а тепер у них самі ламання та ремонти, і при цьому, зверніть увагу, вони ще більше підвищують тариф! [21, с. 277].

4. *“There’s a kind of big, outdoors sort of man who’s got no patience at all with prevaricators and fibbers, but will applaud any man who can tell an outrageous whopper with a gleam in his eye”* [37, с. 230]. «Є такий сорт простих і кремезних дядьків, які терпіти не можуть пишиномовства і тонких формулювань, але аплодуватимуть найзухвалішій брехні, якщо її вимовляють із блиском в очах» [21, с. 304].

Отже, в україномовних перекладах зустрічається безліч довгих та складних речень, які представлені сучасному читачу у вигляді синтаксичних

особливостей. Якщо розглядати їх у відсотковому співвідношенні, то змішані речення, де зустрічається зв'язок сполучників сурядності та підрядності складають близько 40%; складнопідрядні речення, які поєднані лише зв'язком підрядності за певними критеріями — 40%; складносурядні речення складають 15%; прості речення зустрічаються рідше та займають місце у творах лише 5%. Якщо розглядати складнопідрядні речення у більш конкретному підтексті, то перекладачі застосовують більше речень порівняльного, означального, допустового та об'єктного характеру. Менше зустрічалися складнопідрядні речення за принципом тотожності, умови, причини, цільові, просторові та наслідку. Складносурядним зв'язком перекладачі, здебільшого, користуються у випадках причинно-наслідкового характеру. Рідше зустрічаються послідовність та одночасність у поєднанні складносурядних речень. Такі синтаксичні особливості допомагають влучно передати зміст творів Т. Пратчетта.

2.3 Стилiстичнi засоби втiлення гумористичних задумiв Т. Пратчетта

Українська мова багата на різноманітні стилістичні засоби, за допомогою яких підкреслюється емоційність та характер творів. Зазначимо, що в англійській мові не так багато стилістичних засобів, як в українській. Завдяки вдалому перекладу з адаптуванням до україномовного читача стилістичних засобів, вдалося прикрасити переклад та надати йому неповторного звучання. У кожного перекладача є свої улюблені стилістичні засоби, до яких вони вдаються. Також все залежить від типу твору та стилю у якому написано твір жанру фентезі. Виділяють основні стилістичні засоби: метафора, метонімія, іронія, сарказм, порівняння, персоніфікація, епітет, гіпербола, літота, антитеза тощо. Зробивши аналіз творів Террі Пратчетта «Колір магії», «Повен неба капелюх», «Поштова лихоманка» я виокремила найбільш вживані з них:

1. Порівняння:

1. *“Most of the weight is of course accounted for by Berilia, Tubul, Great T’Phon and Jerakeen, the four giant elephants upon whose broad and star-tanned*

shoulders the Disc of the World rests, garlanded by the long waterfall at its vast circumference and domed by the baby-blue vault of Heaven” [38, с. 6]. «Найбільш вагома вага, звичайно ж, припадає на Берилію, Тубула, Великого Т'Фона та Джеракіна – чотирьох гігантських слонів, на чий широкі, засмаглих у зоряному сяйві плечах тримається Світовий диск, оперезаний нескінченним водоспадом, наче гірляндою, й увінчаний ясно-блакитним куполом Неба» [19, с. 7].

2. *“It held biscuits that turned out to be as hard as diamondwood”* [38, с. 40]. «То виявилось сухе печиво, що було твердим, як кора діамантового дерева» [19, с. 72].

3. *“Muscles the size of melons bulged in forearms like floursacks”* [38, с. 45]. «На довжелезних, як два провислі мішки з мукою, руках випиналися м'язи, наче стиглі дині [19, с. 79].

4. *“Now Moist felt like a peeled prawn”* [37, с. 54]. «Зараз Мокр почувався обдертою креветкою» [21, с. 71].

5. *“It was as if the green downland had a soul that walked about in old boots and a sacking apron and smoked a foul old pipe and dosed sheep with turpentine”* [36, с. 13]. «Так, наче зелена долина мала душу, носила старі черевики і фартух з мішковини, курила стару засмальцьовану люльку і лікувала овець скипидаром» [20, с. 16].

6. *“She was going to be the new kelda and spend most of the rest of her life in the mound, having babies like a queen bee”* [36, с. 24]. «Вона мала стати новою келдою і мало не ціле життя сидіти в кургані й народжувати малих фігликів, достоту як бджолина матка» [20, с. 24].

2. Гіпербола:

1. *“Through sea-sized eyes that are crusted with rheum and asteroid dust He stares fixedly at the Destination”* [38, с. 6]. «Своїми закатареними, запаленими від астероїдного пилу, великими очима (кожне – завбільшки з море) Він уважно вдивляється у Пункт Призначення» [19, с. 7].

2. “In a brain bigger than a city, with geological slowness, He thinks only of the Weight” [38, с. 6]. «Його мозок, більший за ціле місто, із геологічною неквапністю розмірковує про Вагоме» [19, с. 7].

3. “Now then, Mr. Lipwig, What Good Will Violence Do?” Mr. Pump rumbled. He rocked on his huge feet as Moist struggled in his grip” [37, с. 88].

– Ну, Пане Губберук ,що хорошого в насильстві? – прогуркотів Помпа, погойдуючись на своїх гігантських п'ятках, тим часом як Мокр відчайдушно борсався в лещатах його рук» [21, с. 110].

4. “He thrust out a huge hand” [37, с. 95]. «Він простягнув Мокрові свою гігантську правицю» [21, с. 128].

5. “Moist’s mouth had dropped open” [37, с. 100]. «У Мокра відвисла щелепа» [21, с. 134].

3. Метафора:

1. “I’m sure you shall,” she said, smiling sweetly” [37, с. 96]. «– Я впевнена, що буде, – сказала вона з чарівною усмішкою» [21, с. 129].

2. “I Have Perfect Recall Of Legal Verbal Instructions,” said the golem in his normal rumbling tone” [37, с. 101]. «– Я вмю досконало запам'ятовувати усні інструкції, - сказав голем своїм звичайним грозним голосом» [21, с. 135].

3. “Some witches kept a magical lookout for girls who showed promise, and found them an older witch to help them along” [36, с. 12]. «Такі відьми кидають чарівним оком у пошуках дівчат, які подають надії, і знаходять їм старшу відьму-опікунку, щоб та стала їхньою наставницею» [20, с. 14].

4. “Ah, I see a very fine and interesting example of a . . . a . . . a big stone over there,» said Miss Tick in a sticky-sweet voice” [36, с. 26]. «— Гм, піду-но я подивлюся на ось той... е-е-е... е-е-е... цікавезний екземпляр каменю он там... далеко, — сказала міс Тік солодкавим голосом» [20, с. 25].

4. Епітет:

1. “The boy was standing behind him with a glazed look on his face and the big kettle raised” [37, с. 98]. «Хлопець стояв за його спиною – зі скляним поглядом і чайником у здійснятій руці» [21, с.131].

2. “*Such a strange mind, like a lot of minds inside one another, getting smaller and smaller!*” [36, с. 9]. «Такий потужний мозок, що наче складається із тисячі окремих — все менших і менших — мізків!» [20, с. 12].

3. “*Woodenly, he climbed up another flight, and found another dimly lit door, but this time he stood to one side as he opened it*” [37, с. 117]. «На здерева’янілих ногах він подолав ще один проліт і виявив там ще одні тьмяно освітлені двері, але цього разу став збоку від них, перш ніж їх відчинити» [21, с. 156].

4. “*Then the answer hit him*” [38, с. 86]. «Тоді його раптом осінила блискуча ідея» [19, с. 154].

5. Метонімія:

1. “*Bugger off, ”said the face. “You’re Bravd the Hublander, aren’t you?*” [38, с. 9]. «– Збирайся з дороги! – гаркнуло обличчя. – Ти – Бравд із Серединних земель, еге ж?» [19, с. 16].

2. “*He’d outfox them all!*” [37, с. 93]. «Він їх усіх круг пальця обведе!» [21, с. 125].

3. “*And then, when it was all going well and the cash was rolling in*” [37, с. 93]. «А тоді, коли все піде добре і потечуть грошенята...» [21, с. 125].

4. “*At the end of that road was you drooling and cackling to yourself all alone in a ginger-bread house, growing warts on your nose*” [36, с. 12]. «Варто лиш ступити на ту криву доріжку, як ось вже ти, сама-самісінька, хихочеш і дріботиш до пряничної хатки, витираючи порослий бородавками ніс» [20, с. 15].

6. Іронія:

1. “*Rincewind trailed behind, whimpering at intervals and checking to see that his head was still there*” [38, с. 33]. «Ринсвінд плентався позаду, стогнучи та зупиняючись раз за разом, щоб перевірити, чи його голова все ще тримається на плечах» [19, с. 58].

2. “*She’d been given it by the greatest witch in the world, a real witch with a black dress and a black hat and eyes that could go through you like turpentine goes through a sick sheep*” [36, с. 10]. «Капелюха їй дала найвизначніша у світі відьма

— справжня, у чорній сукні і чорному капелюсі і з очима, що пронизують наскрізь, як скипидар недужу вівию» [20, с.13].

3. “*I should use the bushes if I was you, dear, Miss Level called after her. I dont like stopping once were airborne*” [36, с. 58]. «Я б на твоєму місці розглядати куці, любя, — панна Рівень гукнула їй услід. — Бо на мітлі убиральні нема!» [20, с. 49].

4. “*Silly me,*” she said. “*I thought I was over there! I’ll forget my own head next!*” [36, с. 63]. «— Ото я безголова, — сказала вона. — Я думала, я вже тут! Колись я таки справді забуду й голову!» [20, с. 53].

7. Персоніфікація:

1. “*The picture box sidled away on its tripod*” [38, с. 82]. «Знімкувальна коробка покульгала на своїй тринозі вбік» [19, с. 146].

2. “*The weak sunlight glinted on the S as it was swung into position*” [37, с. 92]. «Кволе сонячне світло блиснуло на літері «Ю», коли вона встала, нарешті, на місце» [21, с. 124].

3. “*The potbellied stove, which still stood lopsided in the grass, was red with rust*” [36, с. 13]. «Пузата пічка, що перехнябилася на траві, поруділа від іржі» [20, с. 15].

4. “*Tiffany stayed for a while, until her tears had dried, and then went off back down the hill, leaving the everlasting wind to curl around the wheels and whistle down the chimney of the potbellied stove*” [36, с. 15]. «Тіфані чекала, поки висохнуть сльози, і збігла до підніжжя пагорба, залишаючи позаду невгамовний вітер кружляти довкола коліс та свистіти в комині пузатої грубки» [20, с. 17].

5. “*The heap under him began to move, slipping down and sideway*” [37, с. 123]. «Купа листів під ним почала розповзатися в різні боки” [21, с. 164].

Отже, застосування стилістичних засобів простежується в усіх фентезійних творах Террі Пратчетта. Перекладачі професійно передають гумористичний підтекст, розкривають образи та влучно підбирають мовні засоби. Особливої переваги надано застосуванню порівнянь, гіпербол та персоніфікацій. Такі стилістичні засоби переважають саме тому, що твори

відносяться до жанру гумористичного фентезі, де існує багато чарівних істот та предметів. Менше зустрічались метафори, епітети та іронія.

Кожен перекладач конкретно підходить до перекладу та прагне використовувати свої індивідуальні стилістичні засоби, що несуть своє призначення та є близькими для перекладача. Так для М. Госовської характерно засосування великої кількості епітетів, фразеологічних оборотів, а також іронії та сарказму. О. Михельсон влучно застосовує переклад чорного гумору, що присутній в тексті оригіналу, передаючи його за допомогою гіпербол, епітетів, метафор. Ю. Прокопець широко застосовує порівняння та гіперболи. Також для кращого сприйняття саме для україномовного читача перекладачі ввели безліч фразеологічних одиниць, що значно покращують сприйняття твору. Тож, стилістичні засоби надають творам неповторного колориту, а також допомагають тримати читача під емоційним враженням на протязі всього процесу читання.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ОПИСІВ ПЕРСОНАЖІВ У ФЕНТЕЗІЙНИХ ТВОРАХ Т. ПРАТЧЕТТА

3.1 Застосування перекладацьких трансформацій для передачі особливостей змісту жанру фентезі

Переклад – це дуже складний та відповідальний процес, що потребує мовної трансформації, а також адаптативної інтерпритації. Сучасні перекладачі вдало оперують формою та змістом оригіналу, але інколи вдаються до прагматичного адаптування. Це залежить від читацької категорії, особливостей культури, мови та певних поглядів на матеріал, що піддається перекладацьким трансформаціям. Перекладачі надають своїй індивідуальній забарвленості, поєднують гумористичні, емоційні та психологічні аспекти. Вони ніби пишуть свій власний новий твір, вкладають душу та плідно працюють над кожним реченням, при цьому не сильно відходячи від оригіналу. Це своєрідна перекладацька майстерність, яку перекладачі набувають з досвідом.

Перекладацькі трансформації відбуваються через певні особливості, хоча не завжди можна чітко класифікувати кожен приклад перекладу через переплетіння категорій. Кожний перекладач для відтворення сюжетної лінії щось вилучає із тексту оригіналу або додає. Інколи переставляє послідовність подій, щось замінює чи здійснює комплексний підхід до перекладу. Досліджуючи особливості перекладу гумористичних ситуацій, а також вивчаючи трансформаційні чинники при перекладі можна проаналізувати переклад українських філологів за класифікацією відомого українського перекладознавця В. І. Карабана, який чітко розрізняє п'ять основних видів граматичних трансформацій [8, с. 20-22] :

1) пермутація (перестановка):

1. *“Her eyes had no pupils and were a luminous green”* [38, с. 65]. *«Яскраві, осяйні очі не мали зіниць і теж були зеленого кольору»* [19, с. 119]. (Відбулася

перестановка прикметників перед іменником, щоб акцентувати увагу на особливій якості очей героїні).

2. *“They all wore uniforms, although since no two uniforms were exactly alike, they were not, in fact, uniform, and therefore not technically uniforms”* [37, с. 147]. «Усі вони носили однострої, хоча, оскільки серед цих одностроїв не було цілком однакових з вигляду, це важко було назвати повноцінними одностроями» [21, с. 196]. (Відбулася перестановка слів для того, щоб читати було і цікавіше, і зрозуміліше).

3. *“She didn’t just have rings on her fingers. Some fingers had sort of silver finger gloves, designed to look like claws”* [36, с. 200–201]. «Вона мала не лише по перстню на кожному пальці, на деяких було щось на кшталт наперстків, що скидалися на кігті» [20, с. 157]. (Відбулася перестановка послідовності слів у реченні, а також об’єднання двох частин оригіналу в одне речення для конкретизації уявлення читача про героїню та її неординарний вигляд).

4. *“She had a long, sharp face and looked very much as though she was about to complain about the cat from next door widdling on her lawn. And she looked like that all the time”* [36, с. 201]. «Її видовжене, з гострими рисами обличчя мало вираз, наче вона от-от поскаржиться на сусідського kota, що внадився люрити їй на газон. Вираз той з її обличчя не сходив ніколи» [20, с. 157]. (З метою зосередження уваги читача на образі перекладачка згрупувала та переставила словосполучення у речення з більш зрозумілим підтекстом).

2) субституція (заміна):

1. *“There were two men dressed in black standing behind his chair. It wasn’t a particularly neat black, more the black worn by people who just don’t want little marks to show. They looked like clerks, until you met their eyes”* [37, с. 15]. «Позаду його крісла стояло двоє чоловіків у чорному. Це не був якийсь вишуканий чорний колір – швидше, це був чорний колір, який носять, щоб на одязі не впадали в очі темні краплі та плями. Їх можна було прийняти за клерків – доки не поглянеш їм у вічі» [21, с. 22]. (Перекладач змінив деякі слова оригіналу на власні, тим самим надавши образу вишуканості та деякого почуття страху та таємності).

Наприклад: *until you met their eyes* – доки не поглянеш їм у вічі; *little marks* – темні краплі та плями).

2. “*They’re about the size of peas when born but grow extremely fast if they’re fed well (Feegles like to live near humans so that they can steal milk from cows and sheep for this purpose)*” [36, с. 4]. «Завбільшки фігленята з горошинку, але ростуть вони напрочуд швидко, якщо їх добре годувати (фіглі люблять селитися поруч з людьми, бо там можна легко роздобути коров’яче чи овече молоко для фігленят) [20, с. 7]. (Для кращого уявлення про фентезійних героїв фіглі, було застосовано заміну деяких слів з тексту оригіналу на такі, що краще підходять для сприйняття: «*steal*» – «роздобути», «*for this purpose*» – «для фігленят».

3. “*Zlorf and Ymor stared up at the figure on the threshold. It was short, fat and richly dressed. Very richly dressed. There were a number of tall, big shapes looming behind it. Very big, threatening shapes*” [38, с. 45]. «Злорф та Їмор витріщилися на постать, що стояла на порозі. Вона була невисока, огрядна і розкішно вбрана. Дуже розкішно вбрана. Позаду неї невиразно окреслювалися кілька високих, кременезних тіней. Дуже високих, загрозливих тіней» [19, с. 78]. (Перекладачка замінила влучними українськими прикметниками дослівний переклад оригіналу. Наприклад: *fat* – огрядна, *very big* – кременезний, *shape* – тіні).

4. “*And he certainly looked like a pirate, with his long, curly black hair, pointed beard, and eyepatch*” [37, с. 110]. «А він і справді скидався на пірата, зі своїм довгим кучерявим чорним волоссям, борідкою-іспанійкою та пов'язкою на оці» [21, с. 147]. (Відбулася заміна одних понять на інші з метою розширення загадковості образу. Наприклад: *looked like* – скидатися; *pointed beard* – борідка-іспанійка).

3) додавання:

1. “*Later, when he has occasion to move, it will be seen that he moves lightly, catlike*” [38, с. 8]. «Пізніше, коли йому випаде нагода рухатись, можна буде побачити, що він робить це легко й безшумно, наче кіт [19, с. 14].

(Перекладачка додала прикметник «безшумно», щоб покращити сприйняття образу героя, надаючи йому рис кота).

2. *“They love drinking, fighting, and stealing, and will in fact steal anything that is not nailed down. If it is nailed down, they will steal the nails as well”* [36, с. 1]. «Вони обоожнюють пиятику, бійки і крадіжки, власне, вони ладні поцупити все, що не прибите цвяхом намертво. А навіть якщо й так, то вони і цвях поцуплять» [21, с. 5]. (Перекладачка додала прислівник «намертво», щоб підкреслити розбійницький характер героя).

3. *“He’ll wear a kilt made of any old material, because among the Feegles the clan allegiance is shown by the tattoos. He may wear a rabbit-skull helmet, and a Feegle often decorates his beard and hair with feathers, beads, and anything else that takes his fancy”* [36, с. 2]. «Одягнений він у доволі таки потрпаній кілт, бо малолюдки пізнають одне одного по татуюваннях, а не по візерунках на тканині. Також він може мати шолом із кролячого черепа. Малолюдки часто прикрашають бороди та чуби усілякими цяцьками, як-от пір’я чи пацьорки» [20, с. 5]. (Застосована перекладацька трансформація додавання, наприклад, «по візерунках на тканині», «усілякими цяцьками». Вжита україномовна реалія «пацьорки», що означає намисто. Таке власне індивідуальне доповнення найцікавіше передає зміст твору саме для українського читача).

4. *“Thus Zlorf’s broad, honest face was a welt of scar tissue, the result of many a close encounter. It probably hadn’t been all that good looking in any case — it was said that Zlorf had chosen a profession in which dark hoods, cloaks and nocturnal prowlings figured largely because there was a day-fearing trollish streak in his parentage”* [38, с. 43]. «Тому широке, відкрите обличчя Злорфа було безладно всіяне рубцями – як наслідок багатьох надто близьких сутичок. Воно, скоріш за все, ніколи не вирізнялося особливою красою і без того – подекували, що Злорф обрав собі професію, яка асоціюється з чорними копюшонами, плащами та нічними прогулянками здебільшого через те, що в його родині простежувалась спадкова світлобоянь, чимось схожа на ту, що в тролів» [19, с. 76]. (Відбулося розширення змісту понять за допомогою слів та словосполучень на їх

позначення. Такий варіант є вдалим та допомагає краще уявити собі образ героя та його зовнішні риси).

5. *“He was armed, but the dragonrider observed with some interest the strange way in which the man held the sword in front of him at arm’s length, as though embarrassed to be seen in its company”* [38, с. 96]. «Він був озброєний, однак вершник з цікавістю відзначив собі, як дивно чоловік тримає меча – витягнувши руку чимдалі уперед, наче йому було незручно, що його з мечем можуть побачити разом» [19, с. 173]. (Перекладачка додала прислівник «чимдалі», щоб краще передати сюжетну композицію, але зміст оригіналу трішки інший. Такий власний підхід зорієнтовує читача на образі).

4) вилучення:

1. *“Moist saw that it had a beard of the short, bristled type, which suggested that its owner had been interrupted half way through eating a hedgehog”* [37, с. 19]. «Мокр побачив, що старий мав настовбурчену бороду того типу, що залишає враження, ніби людину перервали в процесі поїдання їжака» [21, с. 39]. (Перекладач засосував вилучення конкретних слів «*short, bristled*» та надав індивідуального перекладу за допомогою слів, що зрозумілі тільки україномовному читачу, наприклад, «*настовбурчену бороду*», «*гатив*» тощо. Такий переклад зроблено з метою гумористичної подачі персонажа та привернення уваги до «оригінального» образу.

2. *“It had been months since it had last thought, because the brain that was doing the thinking for it had died”* [36, с. 7]. «Воно вже давно не мало чим думати, бо мозок, який мав би за це відповідати, вмер» [20, с. 11]. (Відбулося вилучення словосполучення «*it had been months since*», щоб конкретизувати подію більш стисло для конкретики сприйняття).

3. *“Away to Moist’s left, at the far end of the hall, was a golden statue three or four times lifesize”* [37, с. 121]. «Віддалік, по ліву руку від Мокра, стояла золота статуя заввишкидесь у три-чотири людські зрости» [21, с. 161]. (Перекладач вилучив зворот «*at the far end of the hall*», щоб не розсіювати увагу читача на дрібниці, а сконцентрувати погляд читача на опис предмету).

4. *“The caps all had peaks, but some were high-domed and some were soft, and the old men themselves had ingrown their clothes, too, so that jackets hung like drape coats and trousers looked like concertinas”* [37, с. 147]. «Всі капелюхи мали козирки, але деякі з них були цупкі й вигнуті, а інші – м'які, а самі старигані настільки зсохлися, що жакети матлялися на них як порт'єри, а штани зібгалися в гармошки» [21, с. 196]. (Деякі слова перекладач вилучив, а інші замінив на більш зрозумілі для українського читача, наприклад, слово в оригіналі «*clothes*» вилучене; слово «*hung*» переклав як «матлялися»; *looked like* вилучив, а замість нього додав дієслово «зібгалися»).

5) комплексна трансформація:

1. *“It was small and skinny, and dressed very oddly in a pair of knee length britches and a shirt in such a violent and vivid conflict of colors that Weasel’s fastidious eye was offended even in the half-light”* [38, с. 11]. «Він бува малий і худорлявий, одягнений у чудернацьке вбрання: короткі (по коліна) штанці та сорочку, кольори якої так запекло ворогували між собою, що вибагливе око Тхора замружилось навіть у напівтемряві [19, с. 19]. (Перекладачка підсилила сприйняття образу героя за допомогою словосполучень «чудернацьке вбрання» та наголосила на контраст кольорів одягу словосполученням «запекло ворогували між собою», тим самим привернула увагу читачів до гумористичного образу героя).

2. *“A large black-and-white cat had walked into the room. It paid no attention to Moist or Groat, but progressed slowly across the floor toward a battered and unraveling basket. Moist was in the way. The cat continued until its head butted gently against Moist’s leg, and stopped”* [37, с. 34]. «В кімнату увійшов великий чорно-білий кіт. Не звертаючи жодної уваги ні на Мокра, ні на Шеляга, він повільно пройшов через кімнату до пошарпаного кошика, в якому вже порозпліталось пруття. Мокр стояв саме на шляху. Кіт, однак, продовжував йти, доки не вперся лобом у Мокрову ногу, після чого спинився й не рухався» [21, с. 46]. (Застосована комплексна трансформація, під час якої перекладач

вилучив деякі слова та додав нові, що не зустрічались у тексті оригіналу, тим самим привернув увагу читача до цікавого містичного образу).

3. *“When a girl child is born—and it doesn’t often happen—she stays with her mother to learn the hiddlins, which are the secrets of keldaring”* [36, с. 4]. *«Коли народжується філлиця, а це буває нечасто, вона деякий час живе поруч із матір’ю келдою, щоб навчитися у неї звичаїв та усіх таємних премудростей келдування»* [20, с. 7]. (Відбулась конкретизація образу героїні. Іменник *«girl»* адаптовано як *«філлиця»*. Також є розширення: *«secrets of keldaring»* –*«таємних премудростей келдування»*. Сприйняття образу, завдяки такому підходу, стає цікавішим).

4. *“She had a new dress on, which improved things a bit. It was so unusual to buy new clothes in the Aching family that, of course, it was bought big so that she’d “grow into it.” But at least it was pale green, and it didn’t actually touch the floor”* [36, с. 9–10]. *«Вбрана у нову сукню — і це трохи виправило ситуацію. Болячкам було не властиво купувати нове вбрання, тож вони, ясна річ, вибрали сукню «на виріст». Добре, хоч вона ясно-зелена і поділ не волочиться по підлозі»* [20, с. 13]. (Відбулась перестановка послідовності словосполучень у реченні, більш важливі поставлено на початок для того, щоб сконцентрувати погляд читача на об’єкт. Також колір сукні *«pale green»*, що у перекладі означає *«блідо-зелена»*, перекладачка замінила на *«ясно-зелена»*, тим самим підсилила яскравість в образі героїні, а також висловила свою прихильність, конкретизувавши її постать).

5. *“It is of course the privilege of gods to control their apparent outward form, even to other gods; the Fate of the Discworld was currently a kindly man in late middle age, graying hair brushed neatly around features that a maiden would confidently proffer a glass of small beer to, should they appear at her back door. It was a face a kindly youth would gladly help over a stile. Except for his eyes, of course”* [38, с. 64]. *«Це був достоту божественний привілей контролювати свою видиму зовнішню форму, навіть для богів; бог дискосвіту Фатум мав наразі вигляд добродушного літнього чоловіка з сивіючим волоссям, що гарно*

обрамлювало обличчя – всяка молодиця запропонувала б йому кухлик пива, якби він постукав у її двері пізньої години. А чемний юнак такому панові радо допоміг би зійти східцями. Якби не його очі» [19, с. 116]. (Відбулася комплексна трансформація додавання, заміни та вилучення. Наприклад: *the Fate* – *Фатум* (заміна); *the privilege of gods* – *достоту божественний привілей* (додавання); *graying hair brushed neatly around features* – *з сивіючим волоссям, що гарно обрамлювало обличчя* (вилучення).

Отже, проаналізувавши лексико-семантичні засоби вираження гумору можна зазначити, що перекладачі широко застосовують різноманітні підходи до перекладу, надаючи свого власного забарвлення та інтерпритації. Найбільш застосованими способами перекладу можна визначити лексико-семантичні засоби у вираженні додавання та комплексної трансформації. У цих засобах вираження гумору простежується застосування додаткових слів та словосполучень, інколи навіть можна помітити змінення змісту тексту оригіналу у перекладі. Це робиться для того, щоб читач якомога емоційніше сприйняв гумористичний образ героїв твору, а також був зацікавлений сюжетною картиною напротязі тривалого часу, підтримуючи інтерес прочитати книгу до кінця. Рідше зустрічались перестановка, заміна та вилучення. Це зумовлено тим, що перекладачі намагаються все ж таки не відходити від оригіналу занадто та не дозволяють собі зайвих видалень сюжету. Це здійснюється тільки у тих випадках коли цього потребує сюжетна композиція та прагнення краще описати гумористичні образи та події.

3.2. Прагматична адаптація як спосіб відтворення перекладу фентезійних творів для україномовного читача

Переклад – це процес мовної трансформації речень, абзаців, текстів із однієї мови в іншу. Головним завданням перекладача є досягнення адекватності при перекладі, тобто точно передати форму і зміст мови оригіналу рівноцінними засобами. Проте, інколи неможливо точно передати зміст

оригіналу, тоді перекладачі вдаються до прагматичного адаптування. Цей процес полягає як у семантичному, так і у змістовому єднанні.

Адаптація творів жанру гумористичного фентезі для українського читача потребує злагоджених та комплексних підходів до відтворення тексту перекладу. Перекладачі застосовують під час такої адаптації як синтаксичні так і лексико-семантичні особливості перекладу. Часто вдаються до вживання фразеологічних одиниць, мовних зворотів та стилістичних засобів. Все це допомагає кращому уявленню читачем образів фантастичних героїв та самого змісту твору. Кожний мовознавець вносить свої індивідуальні інтерпритації та на свій розсуд змінює побудову речень, назви предметів, власних назв, вживає мовні реалії та характеризує предмети з урахуванням мовної аудиторії певної соціальної групи. У гумористичних творах жанру фентезі Т. Пратчетта «Колір магії», «Поштова лихоманка» та «Повен неба капелюх» простежується адаптування гумористичних описів героїв до україномовного читача.

1. *“It was a wide, manic and utterly humorless rictus. It was the sort of grin that is normally accompanied by small riverside birds wandering in and out, picking scraps out of the teeth”* [38, с. 98]. *«Це була широка, безумна і достоту лиховісна гримаса. Зазвичай до такої посмішки (що вже навечно приклеїлась до черепних кісток чиєїсь фізії) злітаються пташки з кварталів уздовж річки і нишпорять у ній по всіх закутках, видзьобуючи недоїдки із зубів»* [19, с. 175]. (Гумористичний опис героя адаптовано застосовуючи уточнення та додавання – *«що вже навечно приклеїлась до черепних кісток чиєїсь фізії»*. Речення складні, поєднані між собою складносурядним зв'язком. Застосовують еквівалентні дієслова, що є типовими для україномовного читача: *«нишпорять»*, *«видзьобувати»*).

2. *“She was wearing the same sort of leather harness that the dragonriders had been wearing, but in her case it was much briefer. That, and the magnificent mane of chestnut-red hair that fell to her waist, was her only concession to what even on the Discworld passed for decency. She was also wearing a thoughtful expression”* [38, с. 106]. *«Вона мала на собі такі самі шкіряні обладунки, що й інші*

вершники, однак її модель була значно лаконічнішою. Це, а також розкішна грива рудо-каштанового волосся, що спадало по спині до пояса, було з її боку єдиною поступкою умовностям, що на диску вважались пристойністю. Вираз обличчя вона мала замислений» [19, с. 189]. (Відбулось адаптування за допомогою складних речень підрядності, що з'єднані між собою сполучником «що». Застосовується слово «грива», що відсутнє в оригіналі для позначення особливого образу героїні. Також підкреслюється цікавий образ замисленості, стисло та влучно підібравши слова опису).

3. *“The formerly retired postmen were waiting in the hall, in a space cleared from last night’s maildrop. They all wore uniforms, although since no two uniforms were exactly alike, they were not, in fact, uniform, and therefore not technically uniforms. The caps all had peaks, but some were high-domed and some were soft, and the old men themselves had ingrown their clothes, too, so that jackets hung like drape coats and trousers looked like concertinas”* [37, с. 147]. «Відставні листоноші чекали на нього у вестибюлі, на клантику простору, розчищеному після вчорашньої зливи листів. Усі вони носили однострої, хоча, оскільки серед цих одностроїв не було двох цілком однакових з вигляду, це важко було назвати повноцінними одностоями. Всі капелюхи мали козирки, але деякі з них були цупкі й вигнуті, а інші – м'які, а самі старигані настільки зсохлися, що жакети матлялися на них як порт'єри, а штани зібгалися в гармошки» [21, с. 196]. (Для кращого адаптування гумористичного опису героїв застосовується уточнення «на клантику простору», зіставлення «але деякі з них були цупкі й вигнуті, а інші – м'які» тощо. Застосовано безліч україномовних реалій: «матлялися», «зібгалися». Речення складні та поєднані між собою складносурядним та складнопідрядним зв'язком із застосуванням сполучників «хоча», «а», «але»).

4. *“Anghammarad’s eyes, unlike the furnace glow of those of the other golems, burned a deep ruby red. He looked old. More than that, he felt old. The chill of time radiated off him”* [37, с. 166]. «Анґхаммарадові очі, на відміну від вогняних, як жар у горнилах, очей інших толемів, палали густо-рубіновим червоним. Він мав

древній вигляд. Понад те, від нього віяло древністю. Він просто-таки випромінював холод століть» [21, с. 221]. (За допомогою уточнень, порівнянь та застосовуючи різноманітні влучні вирази перекладачеві вдалося передати чарівний загадковий образ героя та адаптувати його за допомогою цікавих українських слів, наприклад: «горнила очей», «неоковирно зліпленою», «анґхаммарадові очі». Речення складні та поєднані між собою як складносурядним, складнопідрядним та безсполучниковим зв'язком).

5. “*Hobson was big and heavyset, but not exactly fat; he was probably what you'd get if you shaved a bear*” [37, с. 199]. «Гобсон був тілистим чоловіком, але не гладким у прямому сенсі слова; швидше, він мав вигляд, який міг би мати повністю поголений ведмідь» [21, с. 264]. (Гумористичний опис героя адаптовано з урахуванням специфіки сприйняття гумору україномовним читачем. Уточнення та переносне значення опису «поголеного ведмедя» надає колоритності та комічності образу. Речення складні, поєднані між собою сполучниками підрядності за допомогою яких перекладач поєднав смислові значення).

6. “*He was the man with the gold suit and the hat with wings. They'd made a crook the messenger of the gods, and piled on his charred desk the sum of all their hopes and fears...badly punctuated, true, in smudged pencil or free Post Office ink, which had spluttered across the paper in the urgency of writing*” [37, с. 305]. «Він був тим самим чоловіком у золотому костюмі й крилатому капелюсі. Вони зробили з пройдисвіта вісника богів і загромадили його обгорілий стіл усім запасом своїх страхів та надій...з поганою пунктуацією, авжеж, і зі спричиненими нагальною потребою щось написати мазаниною олівця або плямами чорнила, яке Поштамт видавав безкоштовно» [21, с. 402]. (Переклад адаптовано використовуючи перестановку слів та словосполучень, застосовано українські еквіваленти: *hat with wings* – крилатий капелюх, *crook* – пройдисвіт, *urgency* – нагальна потреба тощо. Речення складні, поєднані між собою сполучниками сурядності та підрядності).

7. “*He was great, a bear-shaped man, in a frock coat big enough for two, and a gold-braid waistcoat. And he had a cockatoo on his shoulder, although a waiter was hurrying forward with a shiny brass perch and, presumably, the seed-and-nut menu*” [37, с. 250]. «Хабар був справді великим, ведмедеподібним чоловіком, у великому сюртуку, якого вистачало б на двох, і облямованому золотом жилеті. І на його плечі сидів какаду, хоча до нього вже поспішав офіціант із блискучим бронзовим сідальцем плюс, схоже, горішково-насінняним меню» [21, с.330]. (Використовуючи заміну англійських виразів на україномовні еквіваленти перекладач адаптував опис персонажа: *bear-shaped man* – ведмедеподібний чоловік, *frock coat* – великий сюртук, *gold-braid waistcoat* – облямований золотом жилет. Речення складні та поєднані складносурядним та складнопідрядним зв'язками за допомогою сполучників «і» та «хоча»).

8. “*She had a long, sharp face and looked very much as though she was about to complain about the cat from next door widdling on her lawn. And she looked like that all the time*” [36, с. 201]. «Її видовжене, з гострими рисами обличчя мало вираз, наче вона от-от поскаржиться на сусідського кота, що внадився люрити їй на газон. Вираз той з її обличчя не сходив ніколи» [20, с. 157]. (Речення адаптовані за допомогою уточнення «з гострими рисами обличчя» та причинно-наслідковим зв'язком «наче вона от-от поскаржиться на сусідського кота» та містить елемент несподіваності на витівки персонажа «внадився люрити їй на газон». Вжито влучний еквівалент *widdling* – люрити. Речення складні та поєднані між собою за допомогою сполучників підрядності).

9. “*He had long flowing robes with stars and magical symbols on them; there were even some sequins. His beard would have been long and flowing if indeed he'd been the kind of young man who could really grow a beard. Instead, it was ragged and wispy and not very clean. And the general effect was also spoiled by the fact that he was smoking a cigarette, and had a mug of tea in his hand and a face that looked a bit like something that lives under damp logs*” [36, с. 213–214]. «Він був вбраний у довгу мантію, всіяну зірками та магічними символами, що коливалась від кожного поруху. Навіть блискітки на мантію понашивали! Борода в нього була

б довга і теж би розвівалася, якби він був із породи бороданів. Натомість борода була ріденька і блаженька, та ще й бруднувата. Загальне враження псувало ще й те, що він смалив цигарку, тримав горня чаю й загалом — з виду він скидався на тих плюгавих істот, що живуть у вільготі під колодами» [20, с. 167]. (Прагматична адаптація подана у вигляді уточнень: «всіяну зірками та магічними символами», «навіть блискітки на мантию понашивали» тощо. Зустрічається багато прикметників: «ріденька і блаженька, бруднувата», «плюгавий». Такі прикметники, що зрозумілі україномовному читачу додають яскравості образу героїв. Також адаптація здійснена україномовними еквівалентними словами: «плюгавий», «вільгота», «горня чаю» тощо. Речення складні, поєднані між собою сполучниками підрядності «що», «якби»).

10. *“Its shape changed, many times in the fractions of a second. There were bits of scales, fins, teeth, a pointy hat, claws . . . and then it was Tiffany again, smiling”* [36, с. 266]. *«Його постать змінювалася — незліченну кількість разів за секунду. Виднілися кланті луски, плавників, зубів, кігтів і гостроверхого капелюха... а тоді він обернувся на Тіфані. Вона стояла і усміхалася»* [20, с. 207]. (У адаптації простежується момент раптовості, що передано за допомогою не тільки влучних коротких стислих словосполучень, а й за допомогою коротких односкладних речень та розділових знаків).

11. *“Mistress Weatherwax was still nowhere to be seen, but she was somewhere to be unseen. Tiffany squinted at what was definitely an old wall with some ivy growing up it, and it was only when the old witch moved that she spotted her. She hadn't anything to her clothes, hadn't done any magic as far as Tiffany knew, but she'd simply . . . faded in”* [36, с. 305]. *«Пані Доцевіск все ще не було видно, тільки чутно. Тіфані примружилася і втупилась у стіну, порослу плющем: лиш коли відьма поворушилась, дівчинка зауважила її обриси. Ніякого камуфляжу, жодної магії, наскільки розуміла Тіфані, вона просто... вписалась у стіну»* [20, с. 237]. (Влучно передано загадковість образу героїні, її таємничість та магичність. Речення короткі, без зайвого навантаження та

передають раптовість і несподіваність появи фантастичного героя, що навіює страх під час читання твору).

Отже, адаптування – це комплексний підхід до перекладу, що поєднує у собі знання з синтаксису, семантики та лексикології. Вміло акумулюючи словами та виразами перекладачі вносять індивідуальні корективи тексту оригіналу. На прикладі гумористичних творів Т. Пратчетта з циклу «Дискосвіт» можна простежити особливості адаптаційних підходів різних перекладачів. Спільним для всіх є те, що перекладачі адаптують переклад для україномовного читача, застосовуючи українські еквіваленти слів, етнографічні реалії, гумористичні звороти, описи, порівняння тощо. Також відбувається заміна одних слів на інші, що є більш влучними та змістовними. Складність речень при цьому зберігається та відбувається їх об'єднання за допомогою сполучників сурядності та підрядності, що підходять саме для цього контексту перекладу. Зустрічається також перестановка слів у реченнях, а також винесення важливої інформації на передній план. Гумористичні аспекти передаються словами з комічним підтекстом, що зрозумілі лише україномовним читачам та зберігають гумористичне підґрунтя. Вдала прагматична адаптація – це запорука успіху перекладу, а також успішності та попиту на книгу. Такий вдалий переклад здатний зацікавити та привернути увагу до оригіналу, тим самим зтягнути читача у дивовижний світ гумористичного фентезі.

РОЗДІЛ 4

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕКСТІВ ЖАНРУ ФЕНТЕЗІ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ПЕРЕКЛАДУ

4.1 Теоретичні особливості гумористичного фентезі та підготовка студентів до застосування гумористичних аспектів перекладу

У наш час виникає потреба у читанні творів жанру фентезі, які допомагають переключитися психологічно в іншу реальність та подолати певні емоційні труднощі та навантаження. З педагогічної точки зору треба знайти індивідуальний підхід до кожного учня та надихнути його на читання літератури саме фантастичного та гумористичного змісту. Вивчення аспектів гумористичного фентезі – це дуже цікавий та непростий вид сучасного перекладу. Оволодівши знаннями з теорії, а це лексико-семантичні, синтаксичні особливості, засоби перекладу та адаптації тощо, треба вміло застосувати теоретичні засади у практичну діяльність. Кваліфікована підготовка фахівців з практики перекладу англійської мови дає можливість охопити більшу кількість учнів читанням та підвищити їх рівень знань з англійської мови та світової літератури. Для учнів та студентів фантастичний світ є цікавим, а разом з елементами гумору він стає ще більш привабливим. Існують методи активізації навичок для кращого засвоєння матеріалу – це застосування наочності, робота з підручниками та ілюстративним матеріалом, запровадження у процесі навчання сучасних електронних технологій, а також аудіювання та відвідування онлайн-конференцій, майстер-класів сучасних українських перекладачів. Для студентів також можна застосовувати вивчення матеріалу в ігровій формі: читання по ролях, складання діалогів, віртуальні подорожі, перегляд фільмів з подальшими завданнями тощо.

Жанр гумористичного фентезі – це вагома частина художньої літератури сьогодення, тому завжди є потреба у подальшому вивченні та вдосконаленні цього жанру для методичної науки. Щоб окреслити важливість розробки

методики вивчення цього жанру та сконцентруватися на особливостях перекладу, варто визначити зміст цього поняття. Потрібно чітко усвідомити, що поняття «фентезі» до сих пір не має єдиного визачення мовознавцями. Літератори вважають, що фентезі – це різновид фантастики як жанру, в якому використовуються елементи та мотиви чарівництва, магії, рицарського епосу, що поєднані з реалістичною дійсністю, а також де змальовуються віртуальні світи із середньовічними реаліями, нетехнічною психологією [45, с. 529].

Британська літературна філологиня Шейла Егоф писала, що фентезі – це новий жанр у літературі, метою якого є не втеча від дійсності, а, навпаки, освітлення дійсності: у жанрі фентезі автор намагається показати та помістити нас в нереальні та фантастичні світи, але при цьому демонструє наявність людських якостей, які взаємодіють у реальному та фантастичному світах [31, с. 134]. Літературний критик Анн Свін-фен, стверджує, що фентезі – це поєднання реального та фантастичного світів, а також вичення морально-етичних понять та формування власного світогляду [40, с. 113]. Отже, жанр фентезі характеризується як щось незрозуміле, містичне та магічне. Мається на увазі, що у творах цього жанру існує нелогічність, протистояння добра та зла, подолання перешкод та винагороди за них, чарівні предмети та персонажі, різноманітні дива тощо. Часто фантастичні події поєднані гумористичним змістом, подається змістовний та цікавий опис предметів та героїв, простежується сарказм, іронія, чорний гумор, а також широко застосовуються стилістичні особливості передачі гумористичного змісту. Засвоєння студентами особливостей фентезійного жанру з елементами гумору допоможе у майбутньому під час навчально-корекційної роботи та у науково-пошуковій діяльності.

Важливо розуміти наявність у жанрі фентезі магії, вигаданих, чарівних істот та потойбічного світу. Присутність у жанрі фентезі міфологічних ознак є ще однією його особливістю. А. Гурдуз та О. Чорна вивчали міфологічний напрямок в українському фентезі, які підкреслюють авторську міфопоетику та міфотворчість, що притаманна авторському міфу [5, с. 220]. Міфологічне

підґрунтя допомагає підкреслити людські риси та вади, сприяє національній самоідентифікації та свідомості, а також допомагає визначити рівень моральності та гуманізму у суспільстві. За допомогою гумористичного фентезі вдається висміяти негативні риси людей та привернути увагу читача до проблем, що існують. Вивчення творів жанру фентезі допомагає розвинути дитину як особистість, знайомить з позитивними та негативними героями і вчить аналізувати їх вчинки, а також знайомить підлітків з історичними подіями та культурою різних країн, тим самим збагачує учнів духовно та естетично.

Методи та форми викладання повинні враховувати вікові особливості учнів, які будуть застосовані студентами під час педагогічної практики. Обов'язково потрібно оволодіти психологічними знаннями про вікові кризи та знати зміни, що є домінантними на певних етапах формування особистості. Особливої уваги потребує підлітковий вік, під час якого змінюється мотивація до засвоєння матеріалу. Основними завданнями для викладачів та практикантів є якість викладання предмету, зацікавлення та застосування групових форм роботи з елементами інерактивного діалогу [23, с. 188]. Основним методом викладання фентезі є бесіда та обговорення. Такі форми роботи можуть проходити як індивідуально так і в групах. Особливо жанром фентезі цікавляться підлітки, бо у процесі читання реалізуються їх читацькі потреби та відбувається вплив на подальші літературні уподобання учнів. Отже, жанр гумористичного фентезі – це цікавий вид художнього перекладу, за допомогою якого можна знайти підхід до учнів різного віку, пояснити добрі та погані вчинки, активізувати читацькі вміння, а також розвивати та виховувати молоде покоління. Крім того, жанр фентезі несе у собі наукове підґрунтя, його можна продовжувати вивчати та досліджувати, працювати над власними перекладами, науково збагачуватись та створювати індивідуальні підходи до перекладу.

Важлива для учасників освітнього процесу наявність цікавої сюжетної лінії у творі, великої кількості життєвих образів, змін подій, цікавих пригод, що є специфічними для жанру фентезі. Фантастичний світ привертає учнівську

увагу своєю неординарністю та цікавим сюжетом. Зміни подій та переплетіння їх з пригодами героїв цікавлять учнів та змушують читачів дізнаватися, що станеться в кінці твору. Такий підхід формує звичку до читання, яку зараз дуже необхідно сформуванати в учнів та студентів. Вивчення творів жанру фентезі, а також особливостей їх перекладу виховує у студентів морально-естетичні смаки, розвиває уяву, творчу фантазію, розширює кругозір та формує словниковий запас, а у школярів до цього ще й формується світогляд на вибір майбутньої професії (наприклад, письменника, філолога або перекладача). Жанр фентезі є дуже емоційним та потребує самоаналізу від читача, а також розвиває почуття прекрасного, виховує всебічно розвинену особистість. Гумористичне фентезі формує сприйняття про правильне уявлення світу. Особливу увагу в гумористичних творах фентезі приділяють образам головних героїв: їх показують мужніми, сміливими, з нотками гумористичного висміювання, що завжди змагаються на стороні добра. Образ головного героя підкреслюється за допомогою фантастичних предметів, одягу та аксесуарів, часто вони перебувають у складних природних умовах та вигаданих фантастичних світах. Але, все ж таки, головною сюжетною лінією є пригодницький сюжет зі своєю духовною силою випробувань у екстремальних ситуаціях під час яких існує можливість формування своїх життєвих пріоритетів [27, с. 57]. Іншими словами пригодницьку подію називають квестом, що лежить в основі будь-якого твору фентезі. Виховуючи підрастаюче покоління на моральних та етичних принципах, а також підтримуючи інтерес до літературних надбань фантастичного та гумористичного напрямків, у педагогічній практиці широко застосовується такий метод як квест. Він став дуже популярним серед дітей та студентів, бо потребує інтерактивного відтворення подій. Учасники освітнього процесу приймають участь у таких випробуваннях, вчать відповідати на питання і здійснюють пошук. У результаті правильних відповідей на всі питання та завдання вдається подолати труднощі та здобути кінцевий результат. Такий метод діє на всі форми роботи, в тому числі у перекладацькій діяльності. Наприклад, якщо правильно

перекласти ланцюжок виразів, гумористичних образів персонажів тощо, то можна самостійно віднайти точний переклад квестового завдання. Це дає можливість побути в ролі перекладачів, навчитись працювати у команді та правильно адаптувати переклад, а потім порівняти свої результати з вже правильно перекладеним варіантом тексту.

Отже, теоретичною базою для оволодіння студентами-філологами жанру фентезі, як різновиду фантастики є глибоке усвідомлення поняття цього виду літератури та його особливостей. Для методичного опрацювання орієнтирів жанру фентезі треба враховувати літературні, психологічні та педагогічні ознаки, а також вікові особливості учнів, зокрема: 1) специфічний сюжет жанру фентезі, який насичений подіями та пригодами, велика кількість життєвих труднощів, змін місця подій, а також захопливих пригод (квестів) відповідно до вікових особливостей учнів; 2) поглиблене вивчення учнями культурно-історичної спадщини українського народу, на основі міфології, що притаманна жанру фентезі; 3) розвиток читацького інтересу та правильного світосприйняття за допомогою фентезійних творів; 4) залучення дітей старшого шкільного віку до процесу читання фантастичних творів з подальшим осмисленням та самоаналізом; 5) урахування вікових особливостей учнів та студентів, розвиток комунікативних здібностей, становлення сталих психічних процесів та подолання вікових криз за допомогою викладання творів фентезі; 6) оволодіння методами та прийомами викладання творів жанру фентезі, пошук наукового підґрунтя для подальших досліджень у цій галузі, а також засвоєння способів передачі особливостей жанру під час перекладу. З метою подальшого застосування для підготовки студентів-філологів до викладання жанру фентезі в загальноосвітній школі необхідне методичне та практичне впровадження жанру фентезі як моделі для розвитку подальших досліджень. Саме жанру фентезі з його особливостями вдається бути актуальним на протязі тривалого часу. Сучасний підхід до оперування методологічною базою знань допомагає сформувати в учнів інтерес до прочитання творів цього жанру з подальшим аналізом та популяризацією жанру фентезі серед молодого покоління.

4.2 Практичне впровадження жанру гумористичного фентезі та прийоми апробування завдань практичного змісту

Оволодівши теоретичною базою жанру фентезі та його гумористичними аспектами перед студентами-філологами постає питання щодо застосування отриманих знань під час практичної роботи з учнями. Треба розділити роботу із засвоєння жанру згідно вікових категорій: робота з молодшими школярами, робота з учнями середньої школи та учнями старших класів та студентами навчальних закладів. З школярами молодшого шкільного віку ознайомлення з фентезійними творами проходить в ігровій формі. Як літературний жанр у такому випадку це казки, легенди, міфи, оповіді, байки тощо. Основними формами роботи виступають читання вголос та про себе, засвоєння нових слів за допомогою наочності, вивчення назв героїв та предметів англійською мовою, складання діалогів тощо. Для учнів середнього шкільного віку відбувається перше знайомство з жанром фентезі як особливим жанром літератури. Акцент робиться на особливості гумористичного фентезі. В рамках шкільної програми відбувається знайомство з творами світової літератури, наприклад, книги Джона Р. Р. Толкіна «Гобіт», Ч. Діккенс «Різдвяна пісня в прозі» тощо. Учні засвоюють модель фантастичного оповідання та специфіку поведінки героїв, сюжетну лінію, знайомляться з фантастичними персонажами та дізнаються про незвичайні предмети. Якщо викладач правильно сформує мотивацію учнів до вивчення творів цього жанру, то відбувається розширення кругозору дітей вже творами позакласного читання за власним бажанням. Жанр гумористичного фентезі формує в учнів правильний світогляд та виокремлює поняття добра та зла, допомагає засвоїти етичну модель поведінки. Для цього можна запроваджувати такі методи та форми роботи: метод квесту, де учні стають учасниками подій та пошукової діяльності; робота з ілюстративним матеріалом; складання діалогів за темою; робота в парах та малих групах; створення власних розповідей або продовження історії за поданим початком з використанням активного вокабуляру тощо.

Для учнів старших класів та студентів навчальних закладів акцент робиться на самостійне вивчення творів фентезі з аналізом та формуванням перекладацьких навичок. Тут можна широко застосувати такі форми роботи: метод мозкового штурму, обговорення, дискусії, диспути, дебати, бесіди, інтерактивні рольові ігри, а також залучення у роботі веб-ресурсів та електронних технологій.

Наступним кроком у фентезійних творів у перекладі є вивчення принципів літературного аналізу твору. Розглядаючи фентезійний твір потрібно звертати увагу на загальні принципи літературного аналізу, а також враховувати особливості жанру. Так, В. Марко виділяє такі прийоми аналізу твору: «повільне читання», історико-літературний аспект та вивчення системи предметних деталей [15, с. 45]. Оскільки жанр фентезі ґрунтується на міфології та фольклорі, слід виділити історико-літературний коментар, що є одним із провідних прийомів у застосуванні вивчення фентезі під час практики перекладу. Коментар подається або самим викладачем, або вивчається студентами самостійно на початку знайомства з твором. Г. Токмань розглядає фентезі як пригоду або квет, тому пропонує проводити заняття у формі побудови цікавої історії на основі пригод, заінтригувати студентів, деталізувати напружені моменти у творі та інших засобів пригодницького письма [27, с. 57].

Поширеним методом викладання багатьох предметів, в тому числі і практики перекладу, є використання блокових схем. Хоча, літературні твори не підходять не під одну схему, бо мають індивідуальні особливості при перекладі, самобутність сприйняття, а також тлумачення і відтворення. Проте, схематичне зображення великого, структурно складного літературного матеріалу допомагає кращому його засвоєнню [27, с. 254]. Структуризація та схематизація великих за обсягом творів фентезі допомагає краще засвоїти матеріал та здійснити його аналіз.

Можна запропонувати учням та студентам вправи при вивченні міфів та фольклорних творів фентезі: вправи лексичного характеру; пояснення етнокультурних елементів; порівняння образів героїв, побудовних на антитезі;

компоративний аналіз власних та загальних назв у творі тощо. Нині є актуальним підхід вивчення творів жанру фентезі використовуючи проблемно-пошуковий метод, а також методи обговорення та діалогу. Учні та студенти поєднують розумову працю з індивідуальними переживаннями героїв та власною уявою. Втілення принципу здійснюється за допомогою проблемних запитань [27, с. 244–245].

Проблемним питанням жанру фентезі у літературі є недостатня кількість методів, форм та засобів роботи для вивчення творів цього жанру у школах, коледжах та університетах тому, що твори жанру фентезі не завжди входять до навчальних програм. Тому вивчення творів фентезі проходить, в основному, під час факультативних занять та для самостійного перекладу. Студенти-філологи активно обирають такий вид художнього перекладу як основний.

Пропоную власну розробку завдань практичного змісту для кращого засвоєння перекладу жанру гумористичного фентезі. Для дітей старшого шкільного віку та студентів навчальних закладів можна запропонувати самостійну роботу з підручником з книгою оригіналу та перекладу.

Вправа 1. Знайти в тексті перекладу портретні описи головних героїв та виділити в них фантастичні риси та гумористичні засоби, зробивши аналіз тексту оригіналу.

1. *It wasn't that the troll was horrifying. Instead of the rotting, betentacled monstrosity he had been expecting Rincewind found himself looking at a rather squat but not particularly ugly old man who would quite easily have passed for normal on any city street, always provided that other people on the street were used to seeing old men who were apparently composed of water and very little else [38, с. 139].* *Річ у тім, що він не був по-справжньому страхітливим. Замість оброслого цвіллю чудовиська зі щупальцями, якого він був готовий побачити, перед ним стояв досить приземкуватий, але не такий уже й потворний старий чоловік, якого на вулицях будь-якого міста вважали б абсолютно нормальним, – за тієї умови,*

що люди на тих вулицях звикли бачити старих чоловіків, чиє тіло здебільшого, якщо не повністю, складається з води [19, с. 247].

2. *The troll was a pleasant translucent blue color. As Rincewind stared a small shoal of silver fish flashed across its chest* [38, с. 139]. Троль був приємного прозоро-блакитного кольору. Доки Ринсвінд стояв, витріщивши очі, зграйка сріблястих рибок промайнула навколи у тролових грудях [19, с. 247].

3. *The captain, a thickset man who wore the elbow-turbans typical of a Great Nef tribesman, was much traveled and had seen many strange peoples and curious things, many of which he had subsequently enslaved or stolen* [38, с. 135]. Його капітан, міцний чоловік, що носив тюрбани, як це заведено у племенах Великого Нефу, був досвідченим моряком, тож бачив багато чужоземних народів і чудернацьких речей, яких він захоплював у полон або ж викрадав [19, с. 240].

Вправа 2. Знайти гумористичні та фентезійні назви персонажів, що не існують у реальному світі та проаналізувати їх переклад.

1. *The golem's head turned toward Miss Dearheart again* [37, с. 167]. Големова голова знову обернулася до панни Любесерце [21, с. 223].

2. *In Anghammarad's case, it's a clay tablet. They didn't have paper in those days* [37, с. 167]. Тільки у випадку Ангхаммарада це глиняна табличка. За тих часів паперу ще не винайшли [21, с. 223].

3. *Do Not Ask Us About Saber-Toothed Tigers, Tar Pits, Big Green Things With Teeth, Or The Goddess Czol* [37, с. 168]. Не Питайте Нас Про Шаблезубих Тигрів, Смоляні Ями, Величезних Зубатих Зелених Потвор Чи Про Богиню Кзоль [21, с. 223].

Вправа 3. Проаналізувати переклад фантастичних предметів, що зустрічаються в тексті перекладу.

1. *The Thing looked like an ordinary wooden sea chest. A bit larger than usual, maybe, but not suspiciously so. But while it sometimes seemed to contain things like old socks and miscellaneous luggage, at other times — and he shuddered — it seemed to be, seemed to be, seemed to have...He tried not to think about it. It was just*

that the men who had been drowned overboard had probably been more fortunate than those it had caught. He tried not to think about it. There had been teeth, teeth like white wooden gravestones, and a tongue red as mahogany... He tried not to think about it. It didn't work [38, с. 136]. Істота мала вигляд звичайної дерев'яної морської скрині. Трохи більшої, мабуть, ніж звичайна, але не настільки, щоб викликати підозру. І хоча часом в ній виявлялись прості дорожні атрибути—старі шкарпетки і таке інше, подеколи—тут його пересмикнуло від самої згадки—вона, здавалось, була чи радше мала... Він намагався про це не думати. Коротше кажучи, тих матросів, що випадали за борт, спіткала, певне, краща доля, аніж тих, кого вона спіймала. Він намагався про це не думати. Але оті зуби, зуби, наче білі надгробки, і червонючий кривавий язик... Він щосили намагався про це не думати. Не виходило [19, с. 242].

2. *The lens skimming toward the island was perhaps twenty feet across, and totally transparent. Sitting around its circumference were a large number of black-robed men, each one strapped securely to the Disc by a leather harness and each one staring down at the waves with an expression so tormented, so agonizing, that the transparent disc seemed to be ringed with gargoyles [38, с. 146].* Летюча лінза, що линула понад хвилями до острова, мала, мабуть, двадцять футів завширшки і була абсолютно прозора. По її краях сиділо багато людей в чорній одязі—кожен був надійно пристебнутий до тієї тарілки шкіряними ременями і кожен із таким страждальницьким виразом обличчя дивився униз на воду, що прозора тарілка здавалася наповненою торгульями [19, с. 261].

3. *A broomstick could travel fast enough to blow your ears off [37, с. 357].* Чарівні мітли літають досить швидко, щоб зустрічним вітром повідривало вуха [21, с. 469].

Вправа 4. Знайти стилістичні засоби у тексті.

1. *They were high enough now to see the wide curve of the Rim sweeping away from them, lapped by the fluffy clouds that mercifully hid the waterfall for most of the time [38, с. 149].* Вони були достатньо високо над землею, щоб побачити, як широка дуга Краєпаду сягає ген за обрій диска і губиться в даліні, вкутана

пухнастими хмарами, які, на щастя більшість часу закривали собою водоспад [19, с. 267] (порівняння).

2. «*The picture box sidled away on its tripod*» [38, с. 82]. «*Знімкувальна коробка покульгала на своїй тринозі вбік*» [19, с. 146] (персоніфікація).

3. «*Moist's mouth had dropped open*» [37, с. 100]. «*У Мокра відвисла щелепа*» [21, с. 134] (гіпербола).

Вправа 5. Скласти невеличку фантастичну розповідь за поданим початком.

In the vast expanses of the intergalactic ocean, a turtle swims slowly. Its shell is as big as the sun. And its legs as large as the continents. With its huge eyes, both as big as the sea, it looks attentively at the destination...

Вправа 6. Квест-гра. Після самостійного прочитання книги проходить гра на закріплення матеріалу. Учні повинні відповісти на завдання по картках, де відповіддю є одне слово. Із кожним ключовим словом у кінці гри студенти повинні скласти речення за змістом.

Наприклад, квест-гра на закріплення матеріалу за романом Т. Пратчетта «Пошова лихоманка».

Номер картки	Завдання	Відповідь
Картка 1	Назвіть прізвище та ім'я головного героя роману «Поштова Лихоманка» Террі Пратчетта та наведіть приклади із тексту оригіналу на його опис. (Коли група назве правильну відповідь, то надається наступна картка).	Moist von Lipwig <i>The man going to be hanged had been named Moist von Lipwig by doting if unwise parents, but he was not going to embarrass the name, insofar as that was still possible, by being hung under it. To the world in general, and particularly on that bit of it known as the death warrant, he was Alfred Spangler [37, с. 5].</i>

Картка 2	Назвіть таємне місце, де за романом зберігаються «мертві листи». Знайдіть опис будівлі у книзі.	<p>The Post Office <i>The Ankh-Morpork Central Post Office had a gaunt frontage. It was a building designed for a purpose. It was, therefore, more or less, a big box to employ people in, with two wings at the rear, which enclosed the big stable yard. Some cheap pillars had been sliced in half and stuck on the outside, some niches had been carved for some miscellaneous stone nymphs, some stone urns had been ranged along the parapet, and thus Architecture had been created [37, c. 26–27].</i></p>
Картка 3	Що доставив Мокр на вулицю Ляботряска? Порівняти назву вулиці в оригіналі з текстом перекладу, а також проаналізувати чому перекладач обрав саме такий варіант перекладу.	<p>Letter <i>He was about to shove it back when his eye caught sight of the ancient street sign opposite: <u>LOBBIN CLOUT</u> [37, c. 57–59].</i></p>
Картка 4	Що колекціонував Стенлі – один із співробітників Поштампу? Знайдіть опис на підтвердження цього твердження.	<p>Pins <i>Last year the combined workshops (or ‘pinneries’) of Ankh-Morpork turned out twenty-seven million, eight hundred and eighty thousand, nine hundred and seventy-eight pins,” said Stanley, staring into a pin-filled, private universe. “That includes wax-headed, steels, brassers, silver-headed (and full silver), extra large, machine- and handmade, reflexed and novelty, but not lapel pins, which should not be grouped with the true pins at all, since they are technically known as ‘sports’ or ‘blazons,’ sir —” [37, c. 33]</i></p>
Картка 5	Яку альтернативу валюті в епілозі книги запровадив пан	<p>Stamps <i>In recent months, Mr. Lipwig’s celebrated stamps have become a</i></p>

	Губперук? Знайдіть в тексті роз'яснення цього.	<i>second currency in this city. So light, so easy to carry, you can even send them through the mail!</i> [37, с. 393].
--	--	---

З поданими ключовими словами скласти речення.

Отже, у процесі викладання перекладу потрібно враховувати вікові особливості учнів та студентів; методи та форми роботи, що використовуються під час практики перекладу жанру фентезі; структурні підрозділи гумористичного фентезі, лексико-семантичні та стилістичні особливості перекладу. Від кожного викладача залежить індивідуальність подання фентезійного матеріалу і в тих чи інших випадках треба застосовувати більш дієві форми роботи, що активізують розумову, пізнавальну та пошукову діяльність студентів або учнів. Жанр гумористичного фентезі сприяє розвитку знань та умінь не тільки в галузі перекладу, але і у формуванні особистості та її світогляду, а також комунікативних здібностей, зародження навичок перекладу, розвитку всебічно розвиненої особистості.

Вивчення жанру фентезі є актуальним не тільки під час занять з англійської мови та практики перекладу, а й на заняттях із світової літератури, факультативних занять та позакласних годинах. Також цей жанр підійде для самостійного опрацювання. Гумористичне фентезі допомагає психологічно "розвантажити" учасників навчального процесу, а комічні елементи стануть у нагоді для формування стресостійкості. Через те, що твори подані у гумористичному форматі, вдається краще засвоїти основні прийоми та методи оволодіння словниковим запасом, а обговорення фентезійних ситуацій у діалозі допомагають розвивати комунікативні здібності та сформувати правильні стосунки між однолітками. У зв'язку з розвитком жанру фентезі у сучасному світі розширюються методологічні можливості викладання. Поступово збільшується кількість цікавих та різноманітних вправ по формуванню навичок перекладу фентезі.

ВИСНОВКИ

В кваліфікаційній роботі на тему «Особливості перекладу описів персонажів у гумористичних фентезійних романах Террі Пратчетта (на матеріалі перекладів М. Госовської, Ю. Прокопець, О. Михельсона)» було досягнуто мету та виконані основні завдання роботи. По-перше, були розглянуті та охарактеризовані особливості жанру фентезі з визначенням його стилістичних ознак. Зрозуміло, що цей жанр завжди був і залишається популярним серед читачів. Жанр фентезі має історичне підґрунтя, це відносно молодий та унікальний жанр у літературі, що відображує нереальний та неіснуючий всесвіт і створений за допомогою уяви автора. Визначними рисами фентезі є наявність чарівних та фантастичних речей, предметів, надприродних явищ, він несе психологічну заглибленість та має вплив на уяву читача. Особливу увагу було приділено жанру гумористичного фентезі, за допомогою цього виду можна порівняти гумор різних країн, вивчити менталітет, традиції народів та впливати на світогляд формування особистості.

По-друге, досліджено засоби вираження гумору при перекладі: виконано аналіз лексико-семантичних та стилістичних засобів, а також синтаксичних особливостей. За допомогою порівняльної характеристики відбувся аналіз гумористичних ситуацій та описів героїв з творів Т. Пратчетта. З'ясувалось, що перекладачі використовували складні та довгі речення під час перекладу. Більшість з них є змішаними та складнопідрядними. Широко застосовуються гумористичні діалоги, комічні власні назви, імена та прізвиська. Трохи рідше спостерігається чорний гумор та гумористичний опис предметів. За допомогою таких лексико-семантичних засобів читати стає не тільки набагато цікавіше, а й відбувається спостереження за перебігом сюжетної картини, а також уява образів у реальному житті з боку читача. Здійснивши аналіз текстів оригіналу та перекладу можна зазначити, що переклад є вдалим та зрозумілим, з індивідуальним гумористичним забарвленням, що є набагато більшим, ніж є в оригіналі. За допомогою великого словникового запасу та надбань нашої мови

можна досягти яскравого гумористичного та емоційного забарвлення при перекладі фентезійних творів. Особливої уваги перекладачі надають застосуванню порівнянь, гіпербол та персоніфікацій. Такі стилістичні засоби переважають саме тому, що твори відносяться до жанру гумористичного фентезі, де існує багато чарівних істот та предметів. Менше зустрічаються метафори, епітети та іронія. Кожен перекладач має свій індивідуальний стиль перекладу та використовує стилістичні засоби, що відповідають конкретному підтексту.

По-третє, перекладачі широко застосовують різноманітні підходи до перекладу, а саме комплексні трансформації та адаптації. Комплексна трансформація відбувається за допомогою використання різноманітних інтерпритацій, що підкреслюють та розкривають сюжетну лінію твору. Тут широко застосовуються: додавання, перестановка, заміна, вилучення, а також комплексна трансформація. Найбільш застосованими способами перекладу можна визначити лексико-семантичні засоби у вираженні додавання та комплексної трансформації. Такі способи перекладу активізують уяву читача під час прочитання твору, допомагають розкрити образи героїв, підкреслити гумористичні події та привернути увагу до пригодницького сюжету. Вмілий підхід адаптації дозволяє спрямувати переклад на конкретну цільову аудиторію, а також задовольняє потреби україномовного читача у творах гумористичного фентезі за допомогою сучасних відтворень. Перекладачі адаптують переклад для україномовного читача, застосовуючи українські еквіваленти слів, етнографічні реалії, гумористичні звороти, описи, порівняння тощо. Також відбувається заміна одних слів на інші, що є більш влучними та змістовними. Складність речень при цьому зберігається та відбувається їх об'єднання за допомогою сполучників сурядності та підрядності, що підходять саме для цього контексту перекладу. Зустрічається також перестановка слів у реченнях, а також винесення важливої інформації на передній план. Вдала прагматична адаптація – це запорука успіху перекладу, а також успішності та попиту на книгу.

По-четверте, жанр гумористичного фентезі широко застосовується у педагогічній діяльності. За його допомогою можна виховувати та розвивати всебічно обізнану особистість. При цьому потрібно враховувати вікові особливості учасників освітнього процесу, а також літературні, психологічні та педагогічні ознаки жанру гумористичного фентезі. Для застосування такої методичної бази з підготовки студентів-філологів до викладання жанру фентезі необхідне методичне та практичне впровадження такого жанру як моделі для розвитку подальших досліджень. Методи та прийоми викладання жанру фентезі під час практики перекладу постійно змінюються і вдосконалюються. Широко застосовується пошукова діяльність, інтерактивні форми роботи та залучаються новітні засоби поширення інформації. Жанр гумористичного фентезі сприяє розвитку знань та умінь не тільки в галузі перекладу, але і у формуванні особистості та її світогляду, а також комунікативних здібностей, зародження навичок перекладу та розвитку естетично розвиненої особистості.

Я, Лисенко Діана Юр'ївна, своїм підписом засвідчую, що моя кваліфікаційна робота *«Особливості перекладу описів персонажів у гумористичних фентезійних романах Террі Пратчетта (на матеріалі перекладів М. Госовської, Ю. Прокопець, О. Михельсона)»* виконана з дотриманням усіх вимог до наукової етики та поваги до інтелектуальних надбань, самостійно та індивідуально. Під час написання роботи я дотримувалась принципів академічної доброчесності та несу відповідальність за порушення загальноприйнятих правил цитування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад: Навчальний посібник. Київ: Нова Книга, 2010. 232 с.
2. Болдирєва А. Є. Мовні засоби створення гумористичного ефекту: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі романів П.Г. Вудхауза) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. Одеса, 2007. 23 с.
3. Воробйова І. А. Концепт “гумор” у британській лінгвокультурі. *Вчені записки Тавричного національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. Сімферополь : Тавричний національний університет ім. В. І. Вернадського, 2011. Т. 24 (63), № 2, ч 1. С. 38–42.
4. Влахов, С.; Флорін, С. Неперекладне в перекладі. URL: <https://www.rulit.me/books/neperevodimoe-v-perevode-read-391814-18.html>
5. Гурдуз А. І., О. Б. Чорна. Нава Володимира Арєнєва: своєрідність інтерпретації в повісті «Бісова душа, або Заклятий скарб». *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського : збірник наукових праць*. Вип. 4.9. Філологічні науки. – Миколаїв : МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2012. С. 218–228.
6. Дмитренко В.А. Реалії у гумористичному тексті та особливості їх перекладу. *Вісник Харківського національного університету*. Харків : Константа, 2003. № 609. С. 16–19.
7. Кадуріна, В. Жанрово-стилістичні особливості сучасного англomовного дискурсу фентезі. *Перекладацькі інновації* : матеріали V Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, м. Суми, 12-13 березня 2015 р. Редкол.: С.О. Швачко, І.К. Кобякова, О.О. Жулавська та ін. Суми : СумДУ, 2015. С. 95–96.

8. Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову. Ч. 1. Граматичні труднощі. Флоренція. Страсбург. Гранада. Київ: TEMPUS, 1997. 317 с.
9. Кісь Р. Мова, думка і культурна реальність (від О. Потебні до гіпотези мовного релятивізму). Львів : Літопис, 2002. 304с.
10. Кобякова І. К. Концептуалізація та категоризація гумору. *Вісник Сумського державного університету. Серія «Філологічні науки»*. 2006. Т. 1, № 11(95). С. 35–39.
11. Кобякова І. К., Столяренко В. М. Категоризація гумору: лінгвокультурні аспекти. *Вісник Сумського державного університету. Серія «Філологічні науки»*. Суми : 2008. №1. С. 40–44.
12. Колесник Р. С. Відтворення комічного у художньому перекладі (на матеріалі творів німецькомовних авторів ХХ століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство»; Київський національний університет ім. Т. Шевченка. К., 2011. 20 с.
13. Корнєва Л. Про деякі типологічні риси українського анекдоту. Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка : Філологічні науки. Полтава : Полтавський держ. пед. ун-т ім. В.Г. Короленка, 2009. Вип.1. С. 55–61.
14. Лепеха Т. В. Українознавство: Навч. Посібник. К.: Просвіта, 2005. 376 с.
15. Марко В. Аналіз художнього твору, навч.-метод. посіб. для студ. і вчителів. К. : Академвидав, 2013. 280 с.
16. Мовчан В. С. Естетика: навч. посіб. К. : Знання, 2011. 527 с.
17. Назаренко О. В. Лексико-стилістичні особливості сучасного англійського гумору в медіа-дискурсі. Актуальні проблеми філології та перекладознавства. Збірник наукових праць. Хмельницький: Хмельницький національний університет, 2019. № 17. С. 70–74.

18. Петрова О. В. Комічне у контексті англійської національної художньої традиції. Київське музикознавство. Збірник наукових праць. К. : Київський інститут музики ім. Р.М. Глієра, 2012. Вип. 42. С. 166–168.
19. Пратчетт Т. Колір магії : роман / переклад з англ. Юлії Прокопець. Львів : Видавництво Старого Лева, 2017. 320 с.
20. Пратчетт Т. Повен неба капелюх : роман / переклад з англ. Марти Госовської. Львів : Видавництво Старого Лева, 2021. 320 с.
21. Пратчетт Т. Поштова лихоманка : роман / переклад з англ. Олександра Михельсона. Львів : Видавництво Старого Лева, 2020. 520 с.
22. Радчук В. Д. Що таке інтерпретація? Нова філологія. – Запоріжжя: ЗДУ, 2001. № 1 (10). с.108–121.
23. Сергеєнкова О. П. Вікова психологія : навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2012. 376 с
24. Скіданова В. Гумор у фольклорній творчості українського народу. Докса. Збірник наукових праць з філософії та філології. Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова. Одеса : 2005. Вип. 7 : Межі смішного в бутті та пізнанні людини. С. 111–118.
25. Сніховська І. Е. Когнітивно-прагматичний підхід до аналізу гумористичного тексту. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 2004. №16. С. 140–141.
26. Стражний А. С. Український менталітет. К.: Подоліна, 2008. 384 с.
27. Токмань Г. Л. Методика навчання української літератури в середній школі : підручник. К.: ВЦ «Академія», 2012. 312 с.
28. Чуланова Г., Лисенко Д. Категорії описів у романі Террі Пратчетта «Вільні малолюдці». *Філологічні трактати*. Том 14, №1, 2022. С. 159–166.
29. Attardo S. Translation and Humour: *An Approach Based on the General Theory of Verbal Humour (GTVH)*. *The Translator*. Special Issue: Translating Humour. 2002. Volume 8. Number 2. P. 173–194.
30. Blake B. J. Playing with words: humour in the English language. London : Equinox Publishing Ltd, 2007. 181 p.

31. Egoff Sh. *Worlds Within: Children's Fantasy from the Middle Ages to Today*. URL: <https://archive.org/details/worldswithin00egof/mode/2up>
32. Leibold A. The Translation of Humor; Who Says it Can't Be Done. *Meta: Translators' Journal*, Vol. 34, № 1. P. 109– 111. URL: <https://www.erudit.org/en/journals/meta/1989-v34-n1-meta323/003459ar/>
33. Maher B. *Recreation and style: Translating humorous literature in Italian and English*. John Benjamin Publishing Co, 2011. 188 p.
34. Martin R. A. *The Psychology of Humor: An Integrative Approach*/ Elsevier, USA, 2007. 464 p.
35. Popa D-E. Jokes and translation. *Perspectives: Studies in Translatology*. Routledge, 2005. Vol.13, issue 1. P. 48–57.
36. Pratchett T. A hat full of sky. URL: <https://fdocuments.in/document/a-hat-full-of-sky58821b32cd136.html?page=3>
37. Pratchett T. Going postal. URL: <https://silo.pub/going-postaldiscworld-33.html>
38. Pratchett T. The colour of magic. URL: <https://ettron.com/wp-content/uploads/2022/07/The-Colour-of-Magic.pdf>
39. Raphaelson-West D. S. On the Feasibility and Strategies of Translating Humour. *Meta: Translators' Journal*. Vol. 34, № 1. P. 128–141. URL: <https://www.erudit.org/en/journals/meta/1900-v1-n1-meta323/003913ar.pdf>
40. Swinfen A. *In Defense of Fantasy: A Study of the Genre in English and American Literature since 1945*. URL: <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9780429321221/defence-fantasy-ann-swinfen>
41. Triesenberg K. E. Humor in literature. *The primer of humor research*; edited by Victor Raskin. 2008. Humor Research. P. 523–542.
42. Vandaele J. Humor in translation. *Handbook of Translation Studies* ; edited by Yves Gambier and Luc van Doorslaer. Amsterdam & Philadelphia : John Benjamins, 2010. Vol. 1. P. 147–152.

43. Zabalbeascoa P. Humor and translation — an interdiscipline. *Humor: International Journal of Humor Research*. 2005. Vol. 18, Issue 2. P. 185–207.

СПИСОК ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ

44. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
45. Літературознавча енциклопедія. У двох томах. Т. 2. Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. К. : Академія, 2007. 624 с.
46. Літературознавчий словник-довідник. Друге видання. За ред. Гром'як Р. Г., Ковалів Ю. І., Теремко В. І. К. : Видавничий центр «Академія», 2007. 752 с.
47. Словники України on-line. Український лінгвістичний портал : Словники України on-line: Словозміна. Синонімія. Фразеологія, 2001– 2015. URL: <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua>.
48. Сучасний англо-український словник. 200 000 слів. Харків: Школа, 2019. 944 с.
49. Dictionary.com: електронний тлумачний словник та тезаурус англійської мови. URL: <http://dictionary.reference.com>.
50. Collins Dictionary / English Dictionary : англomовний тлумачний словник он-лайн. URL:<http://www.collinsdictionary.com>.

РЕЗЮМЕ (SUMMARY)

In my master's thesis on topic «Translation of character descriptions in Terry Pratchett's humorous fantasy novels (based on translations by M. Hosovska, Yu. Prokopets, O. Mykhelson» focuses on genre of humorous fantasy and its specificity of reproducing aspects of translation. Attention is focused on lexical and semantic means of fantasy concepts, syntactic features, stylistic means, as well as the use of translation transformations and pragmatic adaptation in the translation from English of Terry Pratchett's fantasy novels from the series of books "Discworld": «The colour of magic», «A hat full of sky», «Going postal».

The purpose is to study the reproduction in translation of the means of expression of fantasy humor, analysis of lexical and semantic, stylistic means, syntactic features. The comparative characteristic of translation transformations and pragmatic adaptation in the translation of humorous situations in T. Pratchett's novels, as well as the use of fantasy texts in teaching activities to activate the methods of translation.

The objectives are to consider the theoretical aspects of translating humor in fantasy texts; to study lexical-semantic and syntactic-stylistic means of expressing humor in T. Pratchett's novels; to analyze the peculiarities of translating humorous situations in T. Pratchett's novels; to learn to apply fantasy texts in the process of teaching translation.

The research studies comparative analysis of the ways of reproducing specific humorous features in the novels of T. Pratchett's novels on the basis of humorous description of characters and objects, comic dialogues and situations, humorous proper names, names and nicknames, as well as black humor; features and differences of English and Ukrainian humor on the basis of comparison of stylistic, lexical and semantic and stylistic means of reproduction in translation; use of fantasy texts in the process of teaching translation and their methodological significance.

It gives a detailed analysis of the theoretical aspects of humor translation in the texts of the fantasy genre: the features of the defining features of humor and the ways

of their transmission in the literary text are studied; the characteristic features and differences of English and Ukrainian humor are considered; the reproduction of humor in works of fiction is investigated. The means of humor expression in T. Pratchett's novels are analyzed: lexical and semantic means of humor expression are analyzed; syntactic features of humorous situations description are compared; stylistic means of humorous ideas embodiment are characterized.

The paper deals with the problems of translation of character descriptions in T. Pratchett's fantasy novels: translation transformations, namely, rearrangement, substitution, addition, deletion, complex transformation. Examples of translation transformations are added by comparative analysis of T. Pratchett's novels from the original and Ukrainian translation. The problem of pragmatic adaptation is considered by comparing the linguistic and stylistic means of the original and translated texts.

Methodological base of the paper covers the use of fantasy texts in the process of teaching translation, the main tasks of which are to study the theoretical peculiarities of preparing students for the implementation of humorous fantasy in the study of translation theory, practical implementation of the humorous fantasy genre, as well as methods of testing practical content tasks. Based on the methods and techniques of applying the genre of humorous fantasy in the process of teaching translation, new approaches to teaching translation to pupils and students of different age groups are studied and the latest approaches to the practical application of fantasy are explored. Also, the authors have developed their own program consisting of exercises aimed at better assimilation of vocabulary material, which will be useful in pedagogical practice and scientific activity.

The thesis deals with the foundation of a new literary genre of fantasy, which emerged in the early twentieth century. The basis of fantasy is fairy tales, stories, legends, myths, and folklore. The author of the founder, as well as the one who had a great influence on the formation of this genre, is considered to be the British writer, poet, linguist and philologist, professor at Oxford University, John Ronald Ruel Tolkien. Today fantasy is gaining popularity among readers of different age groups and is widely used not only in literature, but also in the film industry and computer

games. In modern studies of humor, serious scientific research is presented in the works of such scientists as R. Martin, C. Fox, D. Chaucer, A. Swinfen and others. Various types of comic are highlighted in the works of linguists A. Boldyrieva, I. Snikhovska, S. Atardo and others, as well as teachers of Sumy State University I. K. Kobyakova and O. V. Nazarenko.

The paper considers the process of translation of character descriptions in Terry Pratchett's humorous fantasy novels (on the basis of translations by M. Gosovska, Y. Prokopets, O. Michelson). Different approaches to translation are highlighted, individual features and styles of each translator are indicated.

Previous studies of the fantasy genre have indicated that since 2018, the Ukrainian book market has seen an increase in demand for Ukrainian-language fantasy literature. According to the data of the All-Ukrainian sociological study "Reading in the context of media consumption and life construction" by the Ukrainian Book Institute in 2021, it turned out that reading is popular and has reached almost all age groups. According to the study, the most popular genres for adults are classics (20%) and detective stories (18%), love novels (16%), books on psychology and self-development, as well as science fiction and fantasy and contemporary novels (15% each), scientific and popular science publications (14%), professional and business literature (12%). Taking into account these data, it becomes clear that works of the fantasy genre occupy an honorable place among the favorite works of Ukrainian readers. Active interest in Ukrainian-language books arose as a result of the popularization of Ukrainian books and skillful translation of foreign works by Ukrainian translators. Since 2018, the Old Lion Publishing House has been publishing translated novels from the Discworld series by the world-famous British author Terry Pratchett. The author endows characters, place names, etc. with certain unique features that attract with their ambiguity. Humor and elements of parody can be traced in the works. It was the works of the humorous fantasy genre that attracted with their original translation and were used as material for the research. Translation of humorous situations has always been not an easy task for a translator and requires an accurate approach to translation, which was analyzed in the work.

The first chapter addresses theoretical issues related to the genre of humorous fantasy. It was found that humour in works of fiction is used to convey different kinds of messages, as well as to achieve various goals of social significance, while some of them may be only benevolent in nature, and others may have some subtext. Humour is diverse because it can exist in different contexts, it can refer to individuals as well as to different social groups, nations, etc. It is clear that every nation is characterized by laughing at life situations and various nuances that are understandable only to them. For the translator it is very important to convey the subtleties of English humor as clearly as possible for the Ukrainian reader, thereby demonstrating the specifics of humor of both countries, fundamental differences, as well as some similarities between these cultures. Ukrainian and English humor is characterized by the language habits of society and is determined by the culture of the peoples. Humor of England and Ukraine have something similar, which is due to the general laws of social development. However, there are many differences, and more fundamental ones related to the values of these two cultures. It depends on the translator to correctly convey the national specifics of this type of humor. The translator must achieve mutual understanding by reproducing one culture for the perception of another, and therefore translate English humor in such a way that the Ukrainian reader understands it.

The second chapter concerns the problems of humor expression in the novels of T. Pratchett. There are many humorous moments in the works of Terry Pratchett «The colour of magic», «A hat full of sky», «Going postal». Especially often there are humorous situations and humorous description of the characters. There are also humorous dialogues, comic proper names, names and nicknames. Black humor and humorous description of objects are a little less frequent. Thanks to these lexical and semantic means, reading works becomes more interesting, the reader can observe the course of the plot, and imagine images in real life. A successful translation into Ukrainian ensures that the reader stays in a humorous mood throughout the reading process with the construction of their own thoughts and views. Analyzing the texts of the original and the translation, one can notice that the translators have given their

own individual humorous coloring much more than in the original. The use of stylistic means can be traced in all the fantasy works of Terry Pratchett. The translators professionally convey humorous subtext, reveal images and accurately select linguistic means. Particular preference is given to the use of similes, hyperboles and personifications. Such stylistic means prevail precisely because the works belong to the genre of humorous fantasy, where there are many magical creatures and objects. Metaphors, epithets and irony were less common.

The third chapter examines translation transformations and pragmatic adaptation in T. Pratchett's works. Having analyzed the lexical and semantic means of expressing humor, it can be noted that translators widely use different approaches to translation, giving their own coloring and interpretation. The most commonly used translation methods are lexical and semantic means in the expression of addition and complex transformation. In these means of expressing humor, the use of additional words and phrases can be traced, sometimes even a change in the meaning of the original text in the translation can be noticed. Rarely there were rearrangements, substitutions and deletions. On the example of T. Pratchett's humorous works from the series "Discworld" one can trace the peculiarities of adaptation approaches of different translators. Common to all of them is that translators adapt the translation for the Ukrainian-speaking reader, using Ukrainian equivalents of words, ethnographic realities, humorous turns, descriptions, comparisons, etc. There is also a replacement of some words with others that are more accurate and meaningful. At the same time, the complexity of the sentences is preserved and they are combined with the help of the conjunctions of series and subordination suitable for this particular context of translation. There are also rearrangements of words in sentences, as well as bringing important information to the foreground.

The fourth chapter provides a theoretical description of the methods and techniques in teaching humorous fantasy works and indicates successful approaches to such implementation. In the process of teaching translation, it is necessary to take into account the age peculiarities of pupils and students; methods and forms of work used in the practice of translation of the fantasy genre; structural subdivisions of

humorous fantasy, lexical-semantic and stylistic features of translation. Each teacher depends on the individuality of the presentation of fantasy material and in some cases it is necessary to apply more effective forms of work that activate the mental, cognitive and search activity of students or pupils. The genre of humorous fantasy contributes to the development of knowledge and skills not only in the field of translation, but also in the formation of personality and its worldview, as well as communication abilities, the emergence of translation skills, the development of a well-rounded personality.

To sum up, we can say that in the qualification work on the topic "Features of the translation of character descriptions in humorous fantasy novels by Terry Pratchett (based on translations by M. Gosovska, Y. Prokopets, O. Michelson)" the goal and main tasks of the work were achieved. The features of the fantasy genre are considered and characterized with the definition of its stylistic features. Particular attention was paid to the genre of humorous fantasy, with the help of this type it is possible to compare the humor of different countries, to study the mentality, traditions of peoples and to influence the worldview of personality formation. The means of expressing humor in translation are studied: the analysis of lexical, semantic and stylistic means, as well as syntactic features is made. The analysis of humorous situations and descriptions of characters from the works of T. Pratchett was carried out with the help of comparative characteristics. It turned out that translators used complex and long sentences during translation. Most of them are mixed and complex subordinate. Humorous dialogues, comic proper names, names and nicknames are widely used. Black humor and humorous descriptions of objects are slightly less common. Translators widely use different approaches to translation, namely complex transformation and adaptation. Complex transformation takes place through the use of various interpretations that emphasize and reveal the storyline of the work. Addition, rearrangement, replacement, deletion, and complex transformation are widely used here. The most commonly used methods of translation are lexical and semantic means in the expression of addition and complex transformation. The genre of humorous fantasy is widely used in pedagogical activities. With its help, you can

educate and develop a well-rounded personality. It is necessary to take into account the age characteristics of the participants of the educational process, as well as literary, psychological and pedagogical features of the genre of humorous fantasy. Methods and techniques of teaching the fantasy genre in the practice of translation are constantly changing and improving. Search activities, interactive forms of work and the latest means of information dissemination are widely used. The genre of humorous fantasy contributes to the development of knowledge and skills not only in the field of translation, but also in the formation of personality and its worldview, as well as communication abilities, the emergence of translation skills and the development of an aesthetically developed personality.

Keywords: fantasy, means of expressing humor, description of the hero, category of description, portrait description, image of the hero, lexical-semantic and stylistic means, pragmatic adaptation, translation transformations.